

Izvorne cjeline srednjovjekovnih zadarskih sudskih zapisnika u arhivskom fondu *Curia maior ciuiliium*

U radu su rekonstruirane izvorne cjeline sudskih zapisnika srednjovjekovnoga Zadra koji su sačuvani u sklopu arhivskoga fonda Curia maior ciuiliium. Sudski spisi u tom arhivskom fondu najvećim dijelom potječu iz druge polovice 14. stoljeća, a fragmentarno su sačuvani i spisi iz prve polovice 15. stoljeća. Osim toga, pokazuje se kako je u Zadru izgledao sustav sudske administracije nakon Zadarskoga mira 1358., te na koji se način vođenje sudskih spisa prilagođavalo novonastajućim potrebama.

Ključne riječi: *Curia maior ciuiliium, Curia dominorum rectorum, Zadar, srednjovjekovni izvori, notari, sudska administracija*

Uvod

Od vremena kada se počinje oblikovati profesionalna hrvatska historiografija u 19. stoljeću puno je studija i rasprava napisano o povijesti srednjovjekovnoga Zadra.¹

¹ Budući da je literatura o povijesti Zadra u srednjem vijeku velika, ovdje upućujem samo na neka važnija djela u kojima se može naći detaljnija bibliografija. Vidi primjerice: Ferdo Šišić, Zadar i Venecija od godine 1159. do 1247., *Rad JAZU* 142 (1902.), str. 219-274; Nada Klaić – Ivo Petricioli, *Zadar u srednjem vijeku do 1409.*, Zadar 1976.; Ivan Beuc, Statut zadarske komune iz 1305. godine, *Vjesnik Državnog arhiva u Rijeci* 2 (1954.), str. 491-781; Mladen Ančić, Od tradicije »sedam pobuna« do dragovoljnih mletačkih podanika. Razvojna putanja Zadra u prvome desetljeću 15. stoljeća, *Povijesni prilozi* 37 (2009.), str. 43-96; Antonio Teja, *Aspetti della vita economica di Zara dal 1289 al 1409*, Zadar 1936.; Tomislav Raukar, *Zadar u XV stoljeću: ekonomski razvoj i društveni odnosi*, Zagreb 1977.; Šime Peričić, *Razvitak gospodarstva Zadra i okolice u prošlosti*, Zagreb – Zadar 1999.; Dane Gruber, Borba Ludovika I. s Mlečanima za Dalmaciju (1348-1358), *Rad JAZU* 152 (1903.), str. 32-161; Dane Gruber, Dalmacija za Ludovika I. (1358-1382), *Rad JAZU* 166 (1906.), str. 164-215, 168 (1907.), str. 163-240. Ovdje koristim priliku da izrazim zahvalnost prof. dr. sc. Mladenu Ančiću i dr. sc. Damiru Karbiću na pomoći tijekom rada na arhivskom fondu *Curia maior ciuiliium*.

Pritom su se u raščlambi pojedinih tema koristili različiti izvori: gradski statut, isprave, bilježnički spisi, zapisnici mletačkih vijeća, narativni izvori, a u posljednje vrijeme i spisi Zadarskoga kaptola koji su se unazad nekoliko godina počeli izdavati.² Međutim, srednjovjekovni zapisnici zadarskih sudova uvijek su nekako ostajali van interesa povjesničara pa do danas nisu ni iskorišteni ni znanstveno valorizirani usprkos tomu što pružaju velike mogućnosti ne samo za istraživanje pravne povijesti već i brojnih aspekata društvenoga, gospodarskoga i svakodnevnoga života Zadra i drugih dalmatinskih gradova u srednjem vijeku.³ Jedan od razloga takvoga stanja vjerojatno leži u činjenici što su ti sudski spisi tijekom vremena u potpunosti izgubili izvornu strukturu i kronološki slijed pa je svaki pokušaj da im se pristupi u startu bio otežan. Cilj je ovoga rada stoga rekonstruirati izvorne cjeline sačuvanih sudskih zapisnika srednjovjekovnoga Zadra kako bi se povjesničarima omogućio lakši pristup spisima i brže snalaženje u različitim vrstama tadašnje sudske dokumentacije.

Srednjovjekovni zapisnici zadarskih sudova danas se čuvaju u Državnom arhivu u Zadru u osam kutija. Čak sedam od osam kutija tih spisa čini današnji arhivski fond *Curia maior ciuilium* (dalje CMC)⁴, a jedna kutija arhivski fond *Curia consulum et maris* (dalje CCM).⁵ Ipak, u arhivskom fondu CMC može se pronaći i nešto spisa koji su izvorno pripadali registrima CCM i koji su tu očito na neki način zalutali. Zadarska CCM bila je sudbena instanca zadužena za rješavanje sporova koji su proizlazili iz trgovačkih odnosa te sporova iz domene pomorskoga prava.⁶ Iako se u izvorima spominje tek nakon Zadarskoga mira 1358., ona je za sigurno djelovala već u prvoj polovici 14. stoljeća.⁷ Nešto cjelovitiji registri toga suda, uklopljeni u arhivski fond CCM, sačuvani su tek od 1385. godine. Međutim, o CCM neće biti govora u ovom radu jer će pitanje djelovanja toga suda i zapisnika koji su se kao rezultat toga djelovanja očuvali biti predmetom posebne rasprave. Predmet istraživanja u ovom radu bit će arhivski fond CMC iz kojega se osim zapisnika CMC mogu zateći i spisi

- 2 Vidi: Mladen Ančić, *Registar Artikucija iz Rivignana. Srednjovjekovni registri Zadarskoga i Splitskoga kaptola* 1, Posebni otisak iz: *Fontes: Izvori za hrvatsku povijest* 11, Zagreb 2007.; Damir Karbić – Maja Katušić – Iva Pisačić, *Velika bilježnica Zadarskoga kaptola. Srednjovjekovni registri Zadarskoga i Splitskoga kaptola* 2, Posebni otisak iz: *Fontes: Izvori za hrvatsku povijest* 13, Zagreb, 2007.; Mladen Ančić, *Registar Petra de Serçane. Srednjovjekovni registri Zadarskoga i Splitskoga kaptola* 3, Posebni otisak iz: *Fontes: Izvori za hrvatsku povijest* 15, Zagreb 2009.
- 3 Iznimku predstavlja jedino rad Gordana Ravančića koji je objavio prvi i za sada jedini sveščić zadarskih sudskih spisa iz srednjega vijeka. Vidi: Gordana Ravančić, *Curia maior ciuilium – najstariji sačuvani registar građanskih parnica srednjovjekovnog Zadra (1351.-1353.)*, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 43 (2001.), str. 85-160.
- 4 Državni arhiv u Zadru (dalje DAZd), *Curia maior ciuilium* (dalje CMC), kut. I-VII.
- 5 DAZd, *Curia consulum et maris* (dalje CCM), kut. I.
- 6 Opširnije o CCM s prijepisima nekoliko presuda toga suda vidi: Antonio Krekich, La »Curia consulum et maris« del comune medioevale Zaratino e alcuni suoi atti, *Atti e memorie della società Dalmata di storia patria*, vol. 1, Zadar 1926., str. 148-171.
- 7 Za spomen CCM poslije Zadarskoga mira vidi primjerice: CMC, kut. III, fasc. 2, fol. 186' (siječanj 1359.).

još jednoga sudbenoga tijela – onoga koje se u izvorima javlja kao kurija rektora (*Curia minorum rectorum*, dalje CDR).

Prije upuštanja u rekonstrukciju izvornih cjelina sudskih zapisnika u fondu CMC potrebno je nešto reći o sudbenim tijelima čiji su spisi u njemu sačuvani, konkretno o CMC i CDR. Zadarska CMC bila je gradska sudbena instanca zadužena za rješavanje građanskih sporova koja je u onom obliku u kojem se javlja u sačuvanim sudskim zapisnicima formirana tek početkom 1361. kada je završen proces konsolidacije vlasti u Zadru u okolnostima Zadarskoga mira 1358. godine.⁸ U prethodnim razdobljima ovlasti za rješavanje svih sudskih sporova u gradu imao je knez zajedno s trojicom gradskih sudaca koji su se birali iz redova lokalne elite ili s trojicom kneževih savjetnika koji su dolazili iz Venecije, ovisno o tome koliki je bio utjecaj mletačke vlasti nad gradom. Gradski suci u tom periodu nisu bili samo pripadnici sudbene vlasti, već su zajedno s knezom sudjelovali u izvršnoj vlasti. Oni su, dakle, u gradu rješavali i kaznene predmete i građanske sporove. Potpisivanjem Zadarskoga mira mletačka je vlast u gradu prestala postojati, a grad je došao pod vrhovništvo ugarsko-hrvatskoga kralja. Nakon početnih godina konsolidacije vlasti, početkom 1361. uspostavljen je sustav uprave na čelu s knezom i tri rektora. U takvu sustavu knez je bio pouzdanik kralja i najčešće je zajedno s tom vršio i funkciju hrvatsko-dalmatinskoga bana, dok su se rektori birali iz redova zadarskoga patricijata. Osim što su predstavljali *regimen Iadre*, oni su bili i dijelom tijela koje se nazivalo CDR i koje je imalo ovlasti rješavati kaznene predmete.⁹ S druge strane, od 1361. knez i rektori izgubili su ovlasti u rješavanju građanskih sporova. Rješavanje tih sporova od tada su preuzeli suci koji se po prvi put počinju označavati kao *iudices ad civilia deputati* i koji su djelovali u sklopu tijela pod nazivom *Curia maior civilium*.¹⁰ Izuzev četiri slučaja kada su CMC vodili strani školovani pravници, tim su sudom barem do 1409. predsjedavala tri zadarska patricija koje je svakih šest mjeseci za suce biralo Veliko vijeće.

Usprkos ovako uspostavljenju sustavu treba reći da su i rektori imali određene ovlasti u vođenju poslova koji su inače ulazili ili proizlazili iz građanske sudbene djelatnosti te u rješavanju određenih građanskih sporova. Ovlasti rektora u određenim

8 Opširnije o tome vidi: Vjekoslav Klaić, *Povijest Hrvata*, knjiga 2, Zagreb 1975., str. 180-183.; Zdenka Janeković Römer, *Višegradski ugovor temelj Dubrovačke Republike*, Zagreb 2003., str. 112-113; Damir Karbić, *Defining the Position of Croatia During the Restoration of Royal Power (1345-1361)*. An Outline, u: Balázs Nagy – Marcell Sebök (ur.), *The Man of Many Devices, Who Wandered Full Many Ways ... Festschrift in Honor of János M. Bak*, Budimpešta 1999., str. 524-525.

9 Nakon Zadarskoga mira pa sve do 1409. CDR se uvijek javlja u tom obliku. Samo je u jednom slučaju zabilježen i naziv *Curia minorum comitis et rectorum* što pokazuje da je i knez sudjelovao u njezinu radu. Vidi: CMC, kut. IV, fasc. 4/2, p. 52. Međutim, to ukazuje i na zaključak da knez nije baš imao praksu sudjelovati u radu ovoga tijela pa se zato ono najčešće i spominje u obliku CDR bez spomena kneza.

10 Prvi sudac koji se označava kao *iudex ad civilia Iadre deputatus* bio je strani školovani pravnik Antun de Marostica, a u Zadru se prvi put zatječe 7. siječnja 1361. Vidi: CMC, kut. II, fasc. 5, fol. 36.

građanskim sporovima vidljive su iz jedne jedine za sada cjelovito sačuvane odredbe kapitulara rektora (*Capitulare dominorum rectorum*).¹¹ Prema toj odredbi rektori se nisu smjeli miješati u rješavanje građanskih sporova izuzev nekoliko situacija. Tako su rektori imali ovlasti rješavati sporove oko naknada i plaća odvjetnika, notara i drugih radnika (*laboratores*), sporove u vezi s najmom kuća koje su trebali riješiti bez odgoda i odugovlačenja, sporove koji bi u vrijeme žetve, berbe grožđa i maslina znali iskrsnuti u vezi sa žitom, moštom ili maslinama, ali i sve druge sporove vezane uz bilo koje plodove te sporove koji se tiču zadarske komune. Osim toga, rektori su obavljali i različite poslove koji se mogu smatrati administrativnima, primjerice izdavali su odobrenja za izvršenje presuda svih gradskih sudova, odobrenja za pokretanje izvanparničnih postupaka za bezoporučnim nasljeđivanjem te postavljali oporučne izvršitelje i skrbnike maloljetnoj djeci bez roditelja. Razlog takvoj podjeli nadležnosti vjerojatno leži u tome što se radi o žurnim stvarima koje nisu trpile razna zavlčenja i odgađanja. Budući da su kazneni suci (knez i rektori) bili manje opterećeni od građanskih sudaca, mogli su brže riješiti ove predmete od građanskih sudaca.¹²

Nasuprot tomu, tijekom druge polovice 14. stoljeća zabilježeno je više prigoda u kojima je Veliko vijeće rektorske sudbene ovlasti privremeno ustupalo sucima za građanske sporove, prvi put 1363., a zatim i 1386., 1393., 1397. i 1403. godine.¹³ O čemu se radi najbolje ilustrira odluka od 2. veljače 1393. koju je sastavio kancelar Baudin pokojnoga Anđela Baudinova de Brazzis, a koja je sačuvana u prijepisu na jednoj ceduljici umetnutoj u sudske zapisnike. Tom odlukom rektorske ovlasti u rješavanju određenih zahtjeva prenesene su na suce CMC jer su rektori bili zauzeti raznim komunalnim poslovima.¹⁴ Budući da razdoblje u kojem je donesena ova odluka pokriva ljetopis Pavla de Paulo, može se zaključiti da je riječ o političkim

11 Prijepis te odredbe kapitulara rektora sačuvan je u sklopu jednoga prizivnoga postupka koji je podnesen rektorima 8. travnja 1393., a koji se nalazi u arhivu samostana sv. Marije. Vidi: Arhiv samostana sv. Marije u Zadru, sv. 4, br. 343. Odredba je objavljena u: Vitaliano Brunelli, Gli »Statuta Jadertina«, *Programma dell'I. R. Ginnasio superiore di Zara XLIX* (1906.), str. 11-12.

12 Opširnije o tome na primjeru Dubrovnika vidi: Nella Lonza, *Pod plaštem pravde. Kaznenopravni sustav Dubrovačke Republike u XVIII. stoljeću*, Dubrovnik 1997., str. 40-41.

13 Za 1363. vidi: CMC, kut. IV, fasc. 1, fol. 1'-2. Za 1386. vidi: CMC, kut. VI, fasc. 5, fol. 28. Za 1393. vidi: CMC, kut. V, fasc. 4, fol. 35. Za 1397. vidi primjerice CMC, kut. III, fasc. 2, fol. 2: »...*coram dominis iudicibus curie ciuiliū Iadre in hac parte gerente offitium dominorum rectorum ciuitatis Iadre quorum petitiones per eos terminandas et cognoscendas deputauerunt dictis dominis iudicibus et eorum curie ut constat parte capta in maiori consilio (!) ciuitatis Iadre scripta in M^oCCC^oLXXXV^oV^o, indictione sexta, die primo Nouembris manu ser Articuctii (!) notarii et maioris cancelarii ciuitatis Iadre...*«. Za 1403. vidi: CMC, kut. III, fasc. 2, fol. 157.

14 CMC, kut. V, fasc. 10, fol. 143a: »*M^oIII^oFLXXXII, indictione prima, die II Februarii. Iuit pars dominorum rectorum quod considerato quod domini rectores aliis et variis negociis communis sunt impediti et perplexi nec possunt ad expediendas petitiones eis porrectas et factas intendere, ideo iudices ciuiliū communis Iadre possint et debeant petitiones ipsas audire et determinare prout eis de iure videbitur faciendum iuxta consuetudinem hactenus obseruatam et hoc toto tempore presentis curie. Ego Baudinus de Brazzis cancellarius superior communis Iadre me subscripsi.*«

problemima i pritiscima na grad koji su odatle proizlazili. Za dan 7. veljače 1393. Pavao je u dnevnik unio zapis prema kojem je ban Vuk, brat vojvode Hrvoja Vukčića Hrvatinića i od 8. rujna 1392. zadarski građanin, sa svojom vojskom pristigao u Karin.¹⁵ Vjerojatno su tom prigodom zadarski rektori kao predstavnici Zadra otišli u susret banu. U toj je situaciji Veliko vijeće rektorske sudbene poslove prepustilo drugoj sudbenoj instanci, zadarskoj CMC, pri čemu se to moralo i formalno registrirati odlukom u pisanoj formi koja je bila uložena u spise CMC.

Dakle, 1361. došlo je do funkcionalnoga razdvajanja ovlasti za rješavanje sudskih sporova u gradu, ali su i CDR i CMC nastavile djelovati pod jednim kolektivnim tijelom koje se nazivalo Velika kurija (*Curia maior*). U tom pogledu nije svaka kurija imala svoj personal, pa su pojedini službenici (tribuni, egzaminatori, gradski glasnici) iste poslove istodobno obavljali za sve gradske sudove. CDR je imala vlastitoga notara za vođenje kaznenih spisa koji se 1362. spominje kao *ad criminalia ladre notarius*.¹⁶ S druge strane, CMC je imala na raspolaganju vlastitoga notara za vođenje građanskih spisa (*notarius ad civilia*) CMC, ali i onih spisa CDR koji su nastajali kao rezultat rektorskih ovlasti u građanskoj sudbenosti i administrativnim poslovima. Rekonstrukcija izvornih cjelina tih spisa u arhivskom fondu CMC u nastavku će biti glavni predmet rasprave.

Na koji su način vođene zadarske sudske knjige prije Zadarskoga mira 1358. teško je reći. Prve sačuvane zadarske presude u sklopu nekoga registra potječu iz 1289. i 1290., a nalaze se u registru notara Kreste de Tarallo.¹⁷ U njemu su uz presude upisivani i razni bilježnički dokumenti pa se može pretpostaviti da u to vrijeme zadarska sudska administracija još uvijek nije bila odvojena od općih bilježničkih poslova. Drugi objavljeni svezak spisa nekolicine zadarskih bilježnika, koji fragmentarno pokriva razdoblje od 1296. do 1337., pokazuje već nešto drugačiju sliku jer su se u tim spisima sačuvale samo četiri presude.¹⁸ U trećem pak objavljenom svesku

15 Ferdo Šišić, Ljetopis Pavla Pavlovića patricija zadarskoga, *Vjestnik kraljevskog Hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog Zemaljskog arhiva* VI (1904.), str. 17. Opširnije o zbivanjima u to vrijeme vidi: Ferdo Šišić, *Vojvoda Hrvoje Vukčić Hrvatinić i njegovo doba (1350.-1416.)*, Zagreb 2004. (pretisak iz 1902.), str. 80-101.

16 *Codex Diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae* (dalje CD) 13, doc. 181, str. 249. Sličan pojam javlja se i 1360. s tom razlikom da je notar Konrad iz Padove tada označen kao *notarius ad civilia et criminalia*, tj. kao notar koji je istodobno bilježio i građanske sporove i kaznene predmete, dok je kasnije to promijenjeno pa je za svaku od te dvije sudbenosti postojao zaseban notar. Vidi: CMC, kut. III, fasc. 1, fol. 191.

17 Vidi: Mirko Zjačić, *Spisi zadarskih bilježnika 1, Spisi zadarskih bilježnika Henrika i Creste Tarallo 1279-1308*, Zadar 1959., doc. 53, str. 93-94; doc. 3, str. 98; doc. 4, str. 98-99; doc. 6, str. 99-100; doc. 15, str. 104-105; doc. 20, str. 106-107; doc. 29, str. 111-112; doc. 32, str. 113-114; doc. 33, str. 114; doc. 45, str. 119; doc. 50, str. 121-122; doc. 51, str. 122; doc. 59, str. 126-127; doc. 60, str. 127-128; doc. 64, str. 129-130; doc. 67, str. 131-132; doc. 77, str. 136-137; doc. 88, str. 141-143; doc. 106, str. 151-152; doc. 107, str. 152-153; doc. 131, str. 164-164; doc. 172, str. 181-182; doc. 256, str. 216-217; doc. 258, str. 217-219.

18 Vidi: Jakov Stipišić – Mirko Zjačić, *Spisi zadarskih bilježnika 2, Spisi zadarskog bilježnika Ivana Qualis Nikole pok. Ivana Gerarda iz Padove 1296-1337*, Zadar 1969., doc. 96, str. 132-133; doc.

spisa zadarskih bilježnika ne može se pronaći ni jedna presuda.¹⁹ Sve to upućuje na pretpostavku da je upravo 90-ih godina 13. stoljeća u Zadru došlo do promjene u načinu vođenja sudske administracije koja je stvaranjem zasebnoga sudskoga registra izdvojena od bilježničkih spisa. Proces izdvajanja sudske administracije od bilježničkih spisa nešto je ranije zabilježen i u talijanskim gradovima, ali i Dubrovniku gdje se već 70-ih godina zapažaju obrisi posebnoga sudskoga registra, ali ne za upise građanskih sporova već kaznenih predmeta.²⁰ Presude koje su proizlazile iz građanskih sporova u Dubrovniku se vode zasebno od drugih upisa građanskih stvari već u prvoj polovici 80-ih godina 13. stoljeća, ali zajedno s testamentima.²¹ Za razliku od toga, u Trogiru se 1281. jedan registar naziva *Liber litium et questionum criminalium et sententiarum* pa se u njemu vode zajedno i građanski sporovi i kazneni predmeti.²² Slična situacija u vezi s razdvajanjem sudskih od bilježničkih spisa zatječe se i u Marseilleu u kojem sačuvani registar prizivnoga suda iz 1264.-1290. još uvijek pokazuje isprepletenost bilježničkih sa sudskim spisima, dok jedini sačuvani registar prvostupanjskoga suda iz 13. stoljeća, onaj iz 1289.-1291. u tom pogledu pokazuje promjene.²³ Svakako treba istaknuti i to da se u Krestinom registru za Zadar iz 1289.-1290. nalaze samo presude proistekle iz građanskih sporova pa se može pretpostaviti da su se već tada kazneni postupci i presude u Zadru vodili odvojeno od građanskih sudskih spisa.

Arhivsko stanje i fizička obilježja fonda CMC

Sudski zapisnici srednjovjekovne zadarske komune izvorno su se vodili po određenim kriterijima, ali su tijekom vremena zapušteni i ispremiješani te se danas nalaze u stanju potpunoga nereda. Već je istaknuto da se unutar sedam kutija koje pripadaju fondu CMC može pronaći više dijelova koji su izvorno pripadali registrima CCM te dijelova koji su činili registre CDR.²⁴ Međutim, u sačuvanom se arhivskom fondu CMC mogu pronaći i spisi drugih provenijencija koji izvorno uopće nisu pripadali sklopu sudske administracije. Radi se o jednom sveščiću instrumenata zadarskoga

155, str. 154; doc. 244, str. 188; doc. 56, str. 233-235.

19 Vidi: Jakov Stipišić, *Spisi zadarskih bilježnika 3, Spisi zadarskog bilježnika Franje Manfreda de Surdis iz Piacenze 1349-1350*, Zadar 1977.

20 Nella Lonza, Srednjovjekovni zapisnici dubrovačkog kaznenog suda: izvorne cjeline i arhivsko stanje, *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 41 (2003.), str. 48.

21 Gregor Čremošnik, Dubrovačka kancelarija do god. 1300. Najstarije knjige dubrovačke arhive, *Glasnik Zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini* 39 (1927.), str. 245-246.

22 Miho Barada, *Trogiški spomenici II, Zapisnici sudbenog dvora općine trogiške*, sv. 1, Zagreb 1951., str. 148.

23 Daniel L. Smail, *The Consumption of Justice: Emotions, Publicity, and Legal Culture in Marseille*, Ithaca – London 2003., str. 36.

24 Za detalje vidi Prilog 2 na kraju ovoga rada.

notara i kancelara Baudina pok. Anđela Baudinova de Brazzis iz Padove (*Baudinus quondam Angeli notarii de Baudino de Brazzis ciuis Paduanus*) od 1391. do 1393.²⁵, tri sveščića instrumenata koji potječu iz 15. stoljeća²⁶, tri inventara²⁷, dvije dražbovne isprave²⁸ te jednom prizivu na presudu iz nekoga crkvenoga spora.²⁹ S druge strane, u fondu CCM ne mogu se pronaći dijelovi koji su izvorno pripadali fondu CMC.

Spisi sačuvani u fondu zadarske CMC pokrivaju razdoblje druge polovice 14. i dijelove prve polovice 15. stoljeća. Najstariji sačuvani registar zadarskih sudskih spisa potječe iz 1351.-1353.³⁰, dok najmlađi sačuvani dijelovi datiraju u 1437.-1438.³¹, ne računajući jedan ispisani arak papira iz 1480. godine.³² Analiza zapisnika CMC pokazuje da je sačuvan relativno malen dio ukupnih sudskih spisa iz druge polovice 14. stoljeća. Za pojedine godine uopće nema sačuvanih registara, dok su za druge godine sačuvani samo fragmenti pojedinih sudskih knjiga. Tako za razdoblja od ožujka 1353. do svibnja 1358., od travnja 1374. do listopada 1381., od rujna 1413. do rujna 1420., od listopada 1420. do lipnja 1422., te od prosinca 1430. do kolovoza 1437. uopće nema sačuvanih spisa. U ostalim periodima sačuvanost pojedinih sudskih knjiga varira pa su, primjerice knjige procesa očuvane relativno dobro, a knjige iskaza svjedoka samo fragmentarno.³³ Na svu sreću, postoje i razdoblja u kojima je sačuvano istodobno više sudskih knjiga što omogućuje praćenje pojedinih sudskih sporova u cijelosti, od poziva na sud do donošenja i izvršavanja presude.

Sudski zapisnici u knjigama CMC pisani su gotičkom minuskulom u tanje ili deblje uvezane arke papira približno A4 formata. Listovi su najčešće ispisivani obostrano, s tim da ima i listova koji su ostali prazni, osobito u knjigama procesa. Radi se o situacijama kada su notari za već započete sporove ostavljali prazne stranice na koje su kasnije namjeravali upisivati zapise s pojedinih ročišta, dok su upise novih sporova započinjali na drugoj stranici ili listu. Primjerice, u sporu koji je na zahtjev Augustina Bitola Rajnerijeva de Bitte pokrenut 1. travnja 1373. protiv Dobre, udove ser Nikole de Fanfogna, i njezina sina Madija vezano uz 7 gonjaja maslinika, notar Lovro de Alessandrinis iz Reggija na jednoj je stranici upisao Augustinov tužbeni zahtjev, zatim pretpostavljeno ostavio dvije sljedeće stranice prazne, a na trećoj započeo s upisom novoga slučaja od 3. travnja 1373. godine. U međuvremenu se

25 CMC, kut. VI, fasc. 1, fol. 1-46'.

26 CMC, kut. VII, fasc. 1/2 (1414.-1415.); CMC, kut. VII, fasc. 1/7 (1424.-1426.); CMC, kut. VII, fasc. 1/8 (1428.-1431.).

27 CMC, kut. I, b. 2, fasc. 2, fol. 34-35' (3. kolovoza 1392.); CMC, kut. I, b. 2, fasc. 2, fol. 36 (8. siječnja 1395.); te CMC, kut. I, b. 2, fasc. 3, fol. 3-5' (13. siječnja 1421.).

28 CMC, kut. III, fasc. 2, fol. 28; CMC, kut. VII, fasc. 2, fol. 6-7'.

29 CMC, kut. III, fasc. 2, fol. 15 (21. studenoga 1393.).

30 CMC, kut. IV, fasc. 14, fol. 1-40'. Taj je svezak objavio G. Ravančić. Vidi: G. Ravančić, *Curia*, str. 85-160.

31 CMC, kut. VII, fasc. 1/9, fol. 1-5'.

32 CMC, kut. V, fasc. 10, fol. 241-242'.

33 Za detalje vidi Prilog 2 na kraju ovoga rada.

na Augustinov slučaj, koji se protegnuo na veći dio godine, vraćao nekoliko puta i na prazne stranice upisivao izvještaje s ročištâ, pri čemu je posljednja stranica ipak ostala prazna jer je spor prethodno završen.³⁴

Na nekoliko mjesta u fondu CMC mogu se pronaći i podsvesci grupirani u fascikle koji su nastali arhivskim preslagivanjem.³⁵ Na različitim mjestima može se naići i na veći broj samostalnih listova koji su tokom vremena raspoređeni i često im se ne može utvrditi par. Neki su listovi stavljeni na određena mjesta u nedostatku prostora za upis već započelih sporova, a ponekad su listovi ili ceduljice papira umetane kao prilozi ili napomene za određene sudske sporove. Ostaci voska na pojedinim listovima i ceduljicama pokazuju da su one često bile lijepljene na margine listova u notarskim registrima.

Numeriranje listova i stranica u registrima nije jedinstveno. Najstarija paginacija, za koju se s velikom vjerojatnošću može pretpostaviti da je izvorna, jest ona pisana rimskim brojevima u gornjem desnom kutu svakoga pojedinoga lista. U praksi su se, dakle, numerirali samo listovi, a ne svaka stranica što znači da se broj nalazi samo na *recto* dijelovima lista, a ne i na njegovim *verso* dijelovima, što je uostalom i bilo uobičajeno za to vrijeme. Osim ove, na nekim se mjestima susreće i model numeriranja arapskim brojkama, također u gornjem desnom kutu svakoga lista. U nekim se registrima ne mogu naći tragovi nikakve paginacije pa se može pretpostaviti da je tijekom vremena u potpunosti izbljedjela i uništena od vlage i fizičkih oštećenja listova ili da takvi listovi izvorno uopće nisu bili numerirani.³⁶ Osim ovih, u čitavom se fondu mogu raspoznati još barem tri naknadna modela numeracije proistekla iz pokušaja arhivskoga sređivanja fonda. Najčešće se, pritom, susreće model upisa arapskih brojki olovkom na donjoj margini *recto* listova. Rijetkost nije ni pokušaj numeriranja svake pojedinačne stranice u lijevom gornjem kutu upisom arapskih brojki, i na *recto* i na *verso* stranice svakoga pojedinoga lista. Konačno, rijetko se susreće i numeriranje u sredini gornje margine svakoga lista. Ovakvo stanje rezultiralo je povremenom pojavom više različitih modela numeriranja u pojedinim sudskim registrima. U ovom će se radu prilikom citiranja koristiti noviji modeli numeriranja, ne samo zato što su praktičniji nego i zato što zrcale stanje u kojem se arhivski fond CMC danas nalazi.³⁷

U skladu sa zadarskom praksom sudski su notari pri datiranju sporova, ročišta i presuda koristili stil inkarnacije prema kojem je godina započinjala 25. ožujka te bedansku indikciju koja se mijenjala 24. rujna svake godine.

34 CMC, kut. IV, fasc. 4/1, p. 30-32.

35 CMC, kut. IV, fasc. 4 sadrži četiri podsveska (4/1, 4/2, 4/3, 4/4). CMC, kut. VI, fasc. 6 sadrži tri podsveska (6/1, 6/2, 6/3). CMC, kut. VII, fasc. 1 sadrži 11 podsvezaka (1/1-1/11).

36 Takav je, primjerice, slučaj u CMC, kut. V, fasc. 9 koji je očuvan u izvrsnom stanju, ali se numeracija listova nigdje ne nazire.

37 Primjerice, CMC, kut. III, fasc. 2 je čitav numeriran kao fol. 1-225, dok su samo pojedini dijelovi unutar njega numerirani rimskim brojevima, pa bi ih u praktičnoj uporabi bilo besmisleno koristiti, osobito zato što novija numeracija ne imitira stariju.

Notari zadarske CMC

Pojam notar (*notarius*) generalno se u izvorima dalmatinskih gradova javlja u tri značenja. Prvo, taj se pojam javlja za označavanje profesionalnih školovanih notara koji su za obavljanje svoje službe dobili carsku ovlast (*imperiali auctoritate notarius*). Drugo, pojmom *notarius* označavaju se oni notari koji su u dalmatinskim gradovima djelovali u svojstvu javnoga bilježnika sastavljajući različite isprave, ugovore i oporuke. I treće, taj pojam može obuhvaćati notare u službi grada koji su vodili administraciju pojedinih gradskih tijela. Notari zadarske CMC pripadali bi tako ovoj trećoj kategoriji uz napomenu da su istodobno s funkcijom notara CMC mogli obnašati funkciju notara nekoga drugoga zadarskoga suda ili obavljati bilježničke poslove.

Notari zadarske CMC bili su zaduženi za vođenje kompletne administracije u sklopu djelovanja toga suda. Veliko vijeće biralo je notare za vođenje administracije u vezi s građanskim sporovima pa su osim zapisnika CMC istodobno vodili i dio zapisnika CDR, tj. one zapisnike koji se odnose na građansko-sudbenu djelatnost rektora. Tijekom druge polovice 14. stoljeća u sklopu zadarske CMC djelovalo je više notara. Pritom se uočava pravilo po kojem je tu funkciju u određenom razdoblju najčešće obavljao jedan notar, izuzev slučaja iz 50-ih godina 14. stoljeća te nekoliko kasnijih kraćih razdoblja gdje se mogu naći i upisi dvojice notara istodobno. Unutar pojedinih registara može se pojaviti i više rukopisa. Takvi se slučajevi javljaju kada bi jednoga notara CMC zamijenio drugi koji je nastavljao s upisima tamo gdje je prethodni notar stao. Svi notari koji su tijekom druge polovice 14. stoljeća vodili administraciju zadarske CMC dobro su poznati³⁸, a od nekolicine njih sačuvani su i bilježnički spisi.

Prvi notar koji je djelovao kao notar CMC nakon Zadarskoga mira 1358. bio je Konrad Rangerijev iz Padove (*Coradus condam Rangerii ciuis Padouanus*). Osim što je bio notar CMC Konrad je djelovao i kao javni bilježnik, a prvi se put u Zadru javlja 1349. godine.³⁹ Te iste godine spominje se i kao notar *curie maioris Iadre*, što znači kurije kojoj je u to vrijeme na čelu stajao knez sa svojim savjetnicima iz Venecije.⁴⁰ Konrad je bio i notar koji je vodio administraciju kaznenih predmeta.⁴¹ U najstariji sačuvani registar sudskih spisa iz 1351.-1353. predmete je unosio s notarom Damjanom Andrijinim de Zandequilis iz Parme (*Damianus condam Andree de Zandequilis*

38 Vidi: Vitaliano Brunelli, *Storia della città di Zara dai tempi più remoti sino al 1409 compilata sulle fonti e integrata da tre capitoli sugli usi e costumi*, Venecija 1913. (pretsak Trst 1974.), str. 543; Branka Grbavac, *Zadarski notari u 13. i 14. stoljeću*, magistrarski rad, Zagreb, Filozofski fakultet, 2006., str. 163-172.

39 B. Grbavac, *Zadarski notari*, str. 68.

40 CMC, kut. III, fasc. 2, fol. 203'.

41 Kada se stranka u jednom sporu iz 1365. poziva na neku presudu navodi da je ona sastavljena *per Conradum condam Rangerii notarii tunc ad ciuilia et criminalia*. Sama presuda, međutim, nije datirana. Vidi: CMC, kut. III, fasc. 1, fol. 191.

de Parma).⁴² Nakon toga je sudske spise vodio samostalno od svibnja 1358. do ožujka 1363., izuzev kraćega perioda između listopada 1361. i ožujka 1362. kada se zajedno s njegovim susreću i upisi njegova sina i notara Rangerija (*Rangerius filius ser Coradi de Padua*), te studenoga 1362. i ožujka 1363. kada se Konradovi upisi isprepliću s onima notara Isnarda pok. Romanata de Romanato iz Padove (*Isnardus condam Romanati de Romanato de Padua*).⁴³

Na mjestu notara CMC Konrada je konačno zamijenio upravo Isnard koji je tu funkciju samostalno obavljao od ožujka 1363. do veljače 1364. Još prije toga, u kolovozu 1362., Isnard se spominje kao *ad criminalia Iadre notarius*⁴⁴, a radio je i kao javni bilježnik. Isnarda je kao notar CMC zamijenio Bartolomej Paganinov iz Bologne (*Bartholomeus condam ser Paganini de Bononia*) koji je na tom mjestu ostao do lipnja 1365. godine.

Sljedeći notar u službi CMC bio je Ivan de Polis iz Parme (*Iohannes de Polis de Parma*) koji se na toj funkciji zatječe od kolovoza 1365. godine. Ivan je u dva navrata tijekom službe notara CMC izbivao iz Zadra, pa ga je tada mijenjao Petar zvan Perencan pokojnoga gospodina Açona de Lemicetis iz Padove (*Petrus dictus Perencanus condam domini Açonis de Lemicetis de Padua*). Naime, Ivanovi upisi u registre redoviti su do ožujka 1366., nakon čega nastaje praznina do lipnja iste godine. Upravo iz toga perioda, tj. travnja i svibnja 1366., sačuvano je nekoliko listova sudskih spisa koje je sastavio Petar Perencan, što znači da ga je on tada mijenjao.⁴⁵ Takvo stanje stvari u potpunosti osnažuje i jedan realni podatak o drugom izbivanju Ivana de Polis iz Zadra. U jednom sporu koji je 15. ožujka 1366. pokrenuo Gvido pok. Vučine de Matafaris sačuvan je prijepis izvještaja od 23. rujna 1366. vezano uz spor u kojem se navodi da je zadarski glasnik Šimun po nalogu tribuna Kolana de Matafaris uveo tužitelja u posjed nekoga vinograda zbog tuženikove ogluhe. Prije samoga prijepisa nalazi se upis rukom Ivana de Polis u kojem stoji da je izvještaj iz rujna izvorno bio pribilježen *in actis Açonis de Limicetis de Padua notarii* koji je odlukom Velikoga vijeća od 31. kolovoza 1366. zamijenio Ivana de Polis na funkciji notara CMC dok je on bio na putu u Napulj.⁴⁶ Međutim, čini se da Ivan de Polis nije odmah nakon ovoga napustio Zadar jer se njegovi upisi u sudskim zapisnicima mogu pratiti sve do 20.

42 G. Ravančić, Curia, str. 87.

43 Na jednom mjestu kao autor presude od 31. ožujka 1361. spominje se i notar Bartolomej Andrijin iz Padove (*Bartholomeus Andree de Padua*). Budući da se ne spominje kao sudski notar, a presuda je upisana *in notis Bartolomei de Padua*, može se pretpostaviti da je kraće vrijeme mijenjao stalnoga notara CMC. Vidi: CMC, kut. II, fasc. 7, fol. 21'. Međutim, Bartolomej iz Padove na dva se mjesta između rujna i prosinca 1362. javlja kao *notarius et officialis curie consulum*. Vidi: CMC, kut. II, fasc. 5, fol. 46'; CMC, kut. IV, fasc. 1, fol. 9.

44 CD 13, doc. 181, str. 249.

45 CMC, kut. III, fasc. 1, fol. 46-52'.

46 CMC, kut. III, fasc. 1, fol. 167: »Reperitur in actis Açonis de Limicetis de Padua notarii subrogati loco mei Iohannis de Pollis tempore quo iueram Neapolim secundum partem captam in maiori et generali consilio Iadre die ultimo Augusti scriptura tenoris infrascripti...«

listopada 1366. kada prestaju i ponovno se javljaju tek krajem travnja 1367. godine. Bilo kako bilo, iz upisa je razvidno da je u drugoj polovici 1366. Ivana de Polis na mjestu notara CMC ponovno zamijenio Petar Perencan, da je tu promjenu odobrilo Veliko vijeće te da ju je bilo potrebno registrirati u pisanom obliku. Nakon povratka u Zadar potkraj travnja 1367. Ivan više nije dugo vršio dužnost notara CMC te ga je već početkom svibnja na toj funkciji u potpunosti zamijenio novi notar.

Od svibnja do srpnja ili kolovoza 1367. funkciju notara CMC ponovno je obavljao Bartolomej Paganinov iz Bologne, nakon kojega na to mjesto dolazi Klerik Broniktov Franje iz Ferma (*Clericus Bronicti Francisci de Firmo*). Klerik Broniktov također je radio kao javni bilježnik, a na funkciji notara CMC ostao je do lipnja 1369. godine. Djelovao je uglavnom samostalno, izuzev kolovoza, rujna i listopada 1368. kada se povremeno mogu susresti i upisi notara Vannesa Bernardova iz Ferma (*Vannes condam Bernardi de Firmo*).

Od kolovoza 1369. do ožujka 1375. notar CMC bio je Lovro pok. gospodina Gerardina de Alessandrinis iz Reggija (*Laurencius condam domini Gerardini de Alessandrinis de Regio*). Tko je pak tu funkciju obavljao od ožujka do listopada 1375. nije moguće utvrditi sa sigurnošću, ali je to vjerojatno bio Vannes Bernardov iz Ferma jer se upravo njegov rukopis ponovno počinje susretati u registrima notara Lovre od listopada 1375. godine. Budući da iz druge polovice 70-ih godina 14. stoljeća uopće nema sačuvanih sudskih spisa, teško je govoriti tko je funkciju notara CMC obavljao u tom periodu. Iz spomena jedne presude od 31. ožujka 1379. koju je sastavio Vannes Bernardov iz Ferma može se pretpostaviti da je tu funkciju sve do tada obavljao upravo on.⁴⁷

Nakon njega kao pisar neke presude CMC spominje se opet Bartolomej Paganinov iz Bologne, i to tek 25. listopada 1381. godine.⁴⁸ Istoga dana kao notar CMC javlja se i Ivan pok. Baldinota de Baldinotio de Casulis (*Iohannes quondam Baldinotio de Baldinotio de Casulis*)⁴⁹, pa je teško zaključiti je li Bartolomej prije toga opet nekoga mijenjao ili ne. Uglavnom, Bartolomej se poslije više ne spominje, a Ivan će od tada funkciju notara CMC obavljati sve do svibnja 1386. godine. Od Ivanove javnobilježničke djelatnosti, koja se u Zadru protegnula na gotovo četiri desetljeća, do danas je ostala sačuvana samo jedna busta s četiri fascikla.⁵⁰

U svibnju 1386. Ivana je zamijenio Rajmund Kominov de Modiis iz Asule (*Raymundus filius ser Comini de Modiis de Asula*) s tim da je on i prije konačnoga preuzimanja administracije zadarske CMC barem u dva navrata mijenjao Ivana: u

47 CMC, kut. II, fasc. 7, fol. 16'.

48 CMC, kut. II, fasc. 3, fol. 7.

49 CMC, kut. VI, fasc. 5, fol. 27.

50 DAZd, Spisi zadarskih bilježnika (dalje SZB), Iohannes de Casulis (1381.-1417.). Vidi i: B. Grbavac, *Zadarski notari*, str. 89.

kolovozu 1384.⁵¹ i u travnju 1385. godine.⁵² Istodobno s funkcijom notara CMC Rajmund je obavljao i onu notara CCM.⁵³ Obavljao je, naravno, i javnobilježničke poslove pa je tako sačuvana i jedna njegova busta instrumenata i oporuka.⁵⁴ Utemeljeno se može pretpostaviti da je Rajmundov posljednji unos u knjigu presuda CMC od 28. lipnja 1389. ujedno i njegov posljednji upis u svojstvu notara CMC jer je nekoliko sljedećih listova do kraja toga sveščića ostalo prazno. To znači da ga je vjerojatno već u srpnju 1389. zamijenio novi notar koji je presude započeo upisivati u novi sveščić, a ne onaj Rajmundov.

Taj novi notar bio je Vannes Dominika Ivanova iz Ferma (*Vannes Dominici Iohannis de Firmo*) čiji se upisi u spisima CMC javljaju od kolovoza 1389. do rujna ili listopada 1390. godine. Vannes Dominikov iz Ferma također je usporedo s funkcijom notara CMC obavljao i onu notara CCM jer se u izvršenju jedne presude CCM spominje kao notar koji ju je 6. rujna 1389. sastavio.⁵⁵ Budući da se u svojstvu notara CCM posljednji put spominje 18. studenoga 1394.⁵⁶, vjerojatno je funkciju notara CMC napustio kako bi obavljao ovu drugu. Vannes Dominikov radio je i kao javni bilježnik od čega je do danas sačuvana jedna busta bilježničkih spisa.⁵⁷ Prije no što je došao u Zadar Vannes Dominikov je kao bilježnik djelovao i u Trogiru.⁵⁸

Nakon Vannesa Dominikova na funkciju notara CMC ponovno dolazi Vannes Bernardov iz Ferma, i to najkasnije u listopadu 1390.⁵⁹ Na toj je funkciji potom ostao sve do kolovoza 1404. što znači da ju je obavljao duže od svih prijašnjih notara. Kao javni bilježnik u Zadru prvi se put javlja početkom 60-ih godina, zatim tek između

51 CMC, kut. II, fasc. 7, fol. 39'. U upisu od 22. listopada 1386. koji je načinjen Rajmundovim rukopisom navodi se da je odvjetnik tužitelja sudu priložio dokument o postavljanju oporučnih izvršitelja od 22. kolovoza 1384. *scriptam in quaterno institutionum mei notarii*. Dakle, Rajmund je tada očito obavljao funkciju notara CMC, zasigurno zamjenjujući Ivana de Casulis koji se ponovno nakon toga javlja sve do svibnja 1386. godine.

52 CMC, kut. II, fasc. 7, fol. 44'. Ovaj je slučaj sličan prethodnom s tim da je dokument koji se prilaže sudu datiran 20. travnja 1385. godine.

53 U arhivskom fondu CMC Rajmund se kao notar CCM prvi put spominje 16. svibnja 1386. Vidi: CMC, kut. II, fasc. 3, fol. 37'. Posljednji se put kao notar CCM spominje 10. studenoga 1388. Vidi: CMC, kut. II, fasc. 3, fol. 56. Moguće je da bi analiza fonda CCM taj vremenski okvir ponešto izmijenila.

54 DAZd, SZB, Raimundus de Modiis (1384.-1389.). Vidi i: B. Grbac, *Zadarski notari*, str. 89.

55 CMC, kut. II, fasc. 3, fol. 59'.

56 CMC, kut. V, fasc. 10, fol. 62.

57 DAZd, SZB, Vannes Dominici de Firmo (1389.-1395.).

58 Marija Karbić – Zoran Ladić, Oporuke stanovnika grada Trogira u arhivu HAZU, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 43 (2001.), str. 162.

59 Prvi upis Vannesa Bernardova iz Ferma datiran je na ovom mjestu 7. rujna 1390., ali je taj datum netočan i trebao bi biti 7. listopada 1390. Naime, u samom se zapisu navodi da se izvršava presuda CCM koju je sastavio notar Vannes Dominikov iz Ferma 5. listopada 1390., pa je stoga nemoguće da se izvršenje presude obavlja prije njezina donošenja. Zbog toga bi upis Vannesa Bernardova trebalo datirati 7. listopada, a ne 7. rujna 1390. To potvrđuje i podatak da je ponuda za otkup ovršenih nekretnina vezana uz ovo izvršenje presude datirana upravo 7. listopada, a sljedeći upis u registru je od 16. listopada 1390. Vidi: CMC, kut. II, fasc. 3, fol. 68'-69'.

1375. i 1379. te konačno tijekom 90-ih godina 14. stoljeća sve do 1404. Zanimljivo je kako se njegova bilježnička djelatnost u Zadru izvršno poklapa s onom notara CMC pa je očito samo u tim godinama boravio u Zadru. Za vrijeme njegova vođenja administracije CMC raspoznaje se i nekoliko kraćih razdoblja u kojima ga je zamjenjivao notar Petar pok. Bartolomeja de Annobonis iz Sarzane (*Petrus condam Bartholomei de Annobonis de Sarzana*). Prvi takav slučaj susreće se u kolovozu 1391.⁶⁰, a zatim i u kolovozu 1392.⁶¹ U kolovozu 1400. čak se izričito navodi da je Petar iz Sarzane na toj funkciji zamijenio Vannesa jer je Vannes bio odsutan do kraja rujna te godine.⁶² Ono što upada u oči jest obrazac prema kojem Petar Vannesa uvijek mijenja tijekom kolovoza što bi moglo značiti da je u to doba godine Vannes iz nepoznatih razloga izbivao iz grada. Što se tiče samoga Petra vjerojatno su ga u tom trenutku smatrali najprikladnijom osobom za vođenje administracije CMC jer je već imao iskustva u vođenju drugih sudskih spisa. Za njega se zna da je neko vrijeme obavljao funkciju notara CCM⁶³, ali i funkciju notara zadarskoga kaznenoga suda jer se u jednoj presudi CMC od 25. listopada 1387. spominje kao *notarius ad criminalia Iadre*.⁶⁴

Vannesa je tijekom rujna 1404. u potpunosti zamijenio novi notar CMC, Teodor de Prandino iz Vicenze (*Theodorus de Prandino de Vincencia*). Već 22. kolovoza 1404. u sklopu jednoga spora nalazi se Teodorov upis⁶⁵, ali se Vannesov rukopis javlja u više navrata i nakon toga.⁶⁶ Iz toga razloga nemoguće je utvrditi točan prijelaz, pa se on može postaviti samo okvirno u rujnu 1404. kada se javlja i prvi registar sudskih spisa Teodora de Prandino.⁶⁷ Budući da sačuvanost sudskih spisa u 15. stoljeću nije ni približno dobra kao u prethodnom razdoblju, teško je reći do kada je Teodor ostao na funkciji sudskoga notara. Sačuvani spisi pokazuju da je tu dužnost kontinuirano obavljao do rujna 1413.⁶⁸, ali i to da ga se ponovno susreće u svibnju 1427.⁶⁹ te od listopada 1437. do veljače 1439. kada se spominje kao kancelar.⁷⁰

60 U jednom sporu iz listopada 1403. odvjetnik tužitelja sudu je priložio i dokument koji je u knjigu imenovanja skrbnika i oporučnih izvršitelja 6. kolovoza 1391. unio Petar iz Sarzane. Vidi: CMC, kut. V, fasc. 10, fol. 125.

61 U jednom sporu iz listopada 1393. odvjetnik tužitelja sudu je priložio i dokument koji je sastavio Petar iz Sarzane 27. kolovoza 1392. Vidi: CMC, kut. V, fasc. 7, fol. 15'.

62 Vidi: CMC, kut. V, fasc. 10, fol. 7: »M^oCCCC^o, indictione VIII^a, die secundo mensis Augusti. Ser Iacobus de Cesamis tribunus curie Iadre retulit et guarentavit michi Petro de Serzana notario iurato Iadre subrogato in hoc officio vigore statuti Iadre loco ser Vannis condam Bernardi de Firmo notarii iurati Iadre et ad curiam dominorum iudicum maioris curie ciuilium deputati propter absentiam dicti ser Vannis...«

63 CMC, kut. V, fasc. 10, fol. 3'.

64 CMC, kut. VI, fasc. 5, fol. 105.

65 CMC, kut. III, fasc. 2, fol. 117.

66 Vidi: CMC, kut. III, fasc. 2, fol. 164-167' (30. kolovoza 1404.); CMC, kut. III, fasc. 2, fol. 165' (7. rujna 1404.).

67 CMC, kut. VII, fasc. 1/1; CMC, kut. VII, fasc. 1/4.

68 CMC, kut. VII, fasc. 2, fol. 80'.

69 CMC, kut. VII, fasc. 1/6, fol. 9 i 11.

70 CMC, kut. VII, fasc. 1/10, fol. 1-20'.

Izvorne cjeline spisa u arhivskom fondu CMC

Iz zadarskih sudskih spisa u arhivskom fondu CMC moguće je izdvojiti sve spise CMC od drugih spisa, prije svega od spisa CCM i CDR, te rekonstruirati cjeline kojima su izvorno pripadali. Već i letimičan uvid u arhivski fond CMC otkriva da su postojale različite sudske knjige za unos pojedinih faza u rješavanju sporova. Iz toga se razloga ni jedan spor ne može u cijelosti pronaći na jednom mjestu, već ga je potrebno tražiti u više sudskih knjiga. Neke od tih sudskih knjiga, kao knjige procesa, iskaza svjedoka i presuda, vođene su u sklopu administracije CMC, dok su druge vođene pri CDR.

Knjige zadarske CMC

Procesi

Najopširniju skupinu spisa zadarske CMC čine sudske knjige procesa. Tijekom druge polovice 14. stoljeća nije postojala jedna knjiga procesa u koju su se upisivali svi sporovi vođeni pred sucima CMC, već su notari pojedine vrste sporova vodili u zasebnim sudskim knjigama procesa. Nažalost, ni od jednoga notara CMC nisu sačuvane sve sudske knjige procesa koje su postojale. Najčešće je od svakoga notara CMC sačuvana samo jedna sudska knjiga procesa, a ponekad dvije ili tri. Osim na temelju sačuvanih knjiga procesa to se vidi po presudama za koje nije moguće naći odgovarajući proces usprkos tomu što su za razdoblje iz kojega presude potječu sačuvani i određeni registri procesa. Primjerice, u sporu započetom 7. ožujka 1373. stranka je kao dokaz podnijela presudu kojom su suci CMC odredili da skrbnici imovine pok. Krševana de Rava moraju isplatiti njegovoj udovici Buni povrat miraza u iznosu od 700 libara malih mletačkih denara.⁷¹ Ta je presuda donesena 3. siječnja 1373. pa se spor iz kojega je ona proistekla očigledno vodio prethodne, 1372. godine. Međutim, u svim sačuvanim registrima procesa notara Lovre de Alessandrinis iz Reggija iz razdoblja od 1369. do 1375. nema spomena ovom procesu jer su njima obuhvaćeni samo sporovi koji su se vodili u vezi s nekretninama. To znači da je nevezano uz sudsku knjigu procesa o nekretninama zasigurno morala postojati i zasebna knjiga procesa u koju su notari CMC, između ostaloga, upisivali i sporove u vezi s mirazima, a koja danas nije sačuvana.

U načinu ubilježbe sporova u različitim sudskim knjigama procesa nema razlike. U svim su knjigama procesa tako notari najprije upisivali izvještaj gradskoga glasnika o uručanju sudskoga poziva tuženiku, nakon čega bi slijedio i upis tužbenoga zahtjeva. Takva praksa nije neobična jer je glasnik prema jednoj statutarnoj odredbi tuženiku zajedno sa sudskim pozivom u kojem se navodilo ime tužitelja i rok u

⁷¹ CMC, kut. IV, fasc. 4/1, p. 26.

kojem se morao odazvati sudu, bio obvezan uručiti i sam tužbeni zahtjev.⁷² Da je zaista riječ o praksi prema kojoj je unutar sudskoga poziva tuženicima bila priložena i sama tužba, vidi se primjerice iz presude CMC od 9. listopada 1395. u kojoj su suci pri njezinu donošenju, između ostaloga, razmotrili *petitionem cum citatione* za taj konkretni spor.⁷³ Dakle, nakon što bi glasnik uručio sudski poziv tuženiku o tome se sastavljao izvještaj u pripadajućoj sudskoj knjizi procesa zajedno s tužbenim zahtjevom. Osim sudskih poziva i tužbenih zahtjeva u sudske knjige procesa upisivali su se i skraćeni izvještaji s održanih ročišta po pojedinim sporovima. U tim su zapisima notari bilježili odluke sudaca i parničnih stranaka koje su vodile postupke prema donošenju presude te izvještaje sudskih službenika o provedbi određenih poslova ili pravnih radnji po nalogu sudaca. Kao što će se kasnije u dijelu o transformacijama u sustavu sudske administracije pokazati, izuzetak od ove prakse predstavljaju jedino knjige procesa notara Ivana de Polis.

Iz sačuvanih spisa zadarske CMC može se jasno razlučiti pet sudskih knjiga procesa: knjiga za sporove oko nekretnina, knjiga za sporove oko dražbovnih prigovora, knjiga za postupke oko ostavina osoba koje su umrle bez oporuke, knjiga za sporove oko pokretnina te knjiga za rješavanje priziva na presude drugih gradskih sudova.

U prvu spomenutu knjigu procesa upisivali su se sporovi u vezi sa stvarnim pravima na nekretnine u gradu ili njegovu kotaru. Primjerice, 17. lipnja 1382. mesar Mišol pokrenuo je spor protiv pastira Paladina tražeći da mu na temelju kupoprodajnoga ugovora preda jednu drvenu kuću u Zadru koju je Mišol kupio, a u čijem je posjedu bio Paladin.⁷⁴ Slično, 22. studenoga 1381. Nigrobon pok. Henrika iz Padove pokrenuo je spor protiv Miroja s otoka Ugljana tražeći da mu prepusti jedan vinograd od pet gonjaja kako bi ga mogao prodati na dražbi i od toga namiriti tražbinu od 22 zlatna dukata temeljem presude jednoga drugoga zadarskoga suda.⁷⁵

U sudskim se zapisnicima ovi sporovi često označuju kao sporovi *de stabili*. Tako se u sporu od 20. listopada 1370. koji je punomoćnik zadarskoga nadbiskupa Dominika, Krševan pok. Nikole de Nassis, pokrenuo u vezi sa šest gonjaja zemlje s nasadima maslina u Cerodolu, tuženik Ivan, sin Kože, trebao sucima CMC javiti *ea die qua legetur de stabili*.⁷⁶ Slično prethodnom, u sporu između Danijela de Varicassis i Martina de Bosco u vezi s vinogradom površine jednoga i pol gonjaja sudac je 31. listopada 1365. odvjetnicima odredio rok *ad secundam diem qua legetur de stabili* da iznesu svoje dokaze.⁷⁷

Druga sudska knjiga procesa bila je ona u kojoj su notari vodili sporove proistekle iz uloženi prigovora na javne dražbe. Nakon što bi netko iznio zahtjev za prodajom

72 Josip Kolanović – Mate Križman, *Statuta Iadertina – Zadarski statut*, Zadar 1997. (dalje ZS), lib. II, cap. XI.

73 CMC, kut. V, fasc. 10, fol. 205.

74 CMC, kut. II, fasc. 7, fol. 10.

75 CMC, kut. II, fasc. 7, fol. 2-2'.

76 CMC, kut. IV, fasc. 6, p. 127.

77 CMC, kut. III, fasc. 1, fol. 201.

nekretnine na javnoj dražbi, a druga osoba na taj zahtjev uložila prigovor jer se smatrala oštećenom, trebalo je pokrenuti spor pred sucima CMC koji su potom odlučivali o tome je li prigovor utemeljen ili nije. Primjerice, Venturin pok. Pasinija iz Cesene dobio je 24. siječnja 1387. presudu sudaca CCM u sporu protiv Markezine, udove Kreše de Canaruto, zbog nekoga duga od 550 zlatnih dukata. U skladu s presudom odobrena je ovrha nad devet zemljišnih čestica u vlasništvu Markezine ukupne površine 52 gonjaja na otoku Pašmanu. Na temelju provedene ovrhe Venturin je sve te posjede dao na dražbu nastojeći njihovom prodajom namiriti svoju tražbinu. Međutim, Markezina je na dražbu uložila prigovor pa je bilo potrebno pokrenuti novi spor pred sucima CMC između Markezine i Venturina kako bi se utvrdila utemeljenost Markezinina prigovora na održavanje dražbe. Taj je novi spor riješen donošenjem presude prema kojoj su suci Markezinin prigovor odbacili kao neutemeljen pa se dražba mogla nesmetano nastaviti.⁷⁸

Izvorni naziv ove sudske knjige bio je *Liber de contradictis*, a zabilježen je na naslovnici jednoga registra notara CMC Klerika Broniktova Franje iz Ferma.⁷⁹ Sličan naziv javlja se i u jednom sporu oko dražbovnoga prigovora koji je početno bio upisan u knjigu procesa rezerviranu za sporove u vezi s nekretninama. Taj spor od 25. ožujka 1370. ubrzo je prekrizhen pri čemu je notar Lovro de Alessandrini iz Reggija na margini pribilježio razlog njegova poništenja ističući da je na to mjesto upisan greškom, pa je premješten *in libro contradictuum*.⁸⁰ Ovaj podatak otkriva i izvanrednu praktičnu svrhu zasebnih sudskih knjiga za različite vrste sporova koja omogućava bolju organizaciju te lakše snalaženje i pretraživanje, a govori i o tome da su notari itekako vodili računa o urednom vođenju sudskih zapisnika. Sačuvana su ukupno tri fragmenta sudskih spisa koji se mogu pripisati knjizi procesa oko dražbovnih prigovora. Prvi potječe iz 1365.-1366., a vodio ga je notar Ivan de Polis.⁸¹ Drugi obuhvaća 1368. i 1369. godinu, a vodio ga je notar Klerik Broniktov Franje iz Ferma.⁸² Posljednji se proteže između 1404. i 1410. kada je sudski notar bio Teodor de Prandino.⁸³

U sljedeću knjigu procesa CMC upisivali su se postupci oko ostavine pokojnikâ, a prema još jednoj sačuvanoj naslovnici sudskoga notara Klerika Broniktova Franje iz Ferma nosila je naziv *Liber successionum*.⁸⁴ Sačuvana su samo dva fragmenta ove

78 CMC, kut. VI, fasc. 5, fol. 108-108'.

79 CMC, kut. III, fasc. 1, fol. 26: »*Liber de contradictis conditus in millesimo III° LXVII, diebus et mensibus infrascriptis et scriptus per me Clericum Bronicti Francisci de Firmo, cancellarium Iadre ad ciuilia deputatum.*«

80 CMC, kut. IV, fasc. 12, p. 218: »... *errore scripta hec ... ideo cassa set ... in libro contradictuum per ordinem.*«

81 CMC, kut. III, fasc. 1, fol. 27-45', 226.

82 CMC, kut. III, fasc. 1, fol. 26, 53-60'.

83 CMC, kut. VII, fasc. 2, fol. 3, 45, 4-18'.

84 CMC, kut. III, fasc. 1, fol. 25: »*Liber successionum editus in millesimo III° LXVII, diebus et mensibus infrascriptis et scriptus per me Clericum Bronicti Francisci de Firmo, cancellarium ad ciuilia deputatum Iadre.*«

sudske knjige, jedan iz 1367.-1369.⁸⁵, a drugi iz 1408.-1413. godine.⁸⁶ Budući da se sporovi u vezi s nasljedstvom mogu pronaći i u knjizi procesa oko pokretnina te u knjizi procesa za sporove oko nekretnina, postavlja se pitanje zbog čega je postojala potreba za stvaranjem zasebne sudske knjige sukcesija. Naime, u knjizi sukcesija vodili su se isključivo proglašiti zadarskih glasnika o zahtjevima osoba koje su polagale pravo na ostavinu temeljem zakonskoga reda jer ostavitelj nije sastavio oporuku. Radi se u osnovi o izvanparničnom ostavinskom postupku na kraju kojega je sud donosio presudu u korist nasljednika. U drugim se pak sudskim knjigama mogu naći sporovi u kojima su nasljednici čitave ili dijela imovine pokojnika već unaprijed poznati, ali im je uvođenje u posjed nasljedstva zbog raznih razloga bilo onemogućeno. Drugim riječima, u prvom slučaju na sudu je potrebno dokazati najbliže krvno srodstvo s pokojnikom koji je umro bez oporuke nakon čega im sud dodjeljuje nasljedstvo temeljem odredbi Zadarskoga statuta o tim pitanjima⁸⁷, dok u drugom slučaju nasljednici ne dokazuju svoja prava na ostavinu, već kao opravdanje svojih tražbina sudu prilažu pismene dokaze u obliku oporuka ili presuda pojedinih zadarskih sudova. U prvom slučaju riječ je o izvanparničnom postupku, a u drugom o parničnom postupku koji se pokreće s ciljem rješavanja onoga što je sporno.

Kako bi se ove tvrdnje bolje razjasnile, donose se dva primjera. U jednom sačuvanom fragmentu iz knjige sukcesija nalazi se proglas od 23. listopada 1367. u kojem su Rada, udova stanovitoga Ivana iz Zadra, i Živol pok. Diška iz Zadra nastupili kao skrbnici Stanoja i Cvite, maloljetne djece pok. Ivana. Tim su proglasom javno obznanili svoj zahtjev za proglašavanjem Ivanove djece jedinim nasljednicima njihove bake Dragoslave koja je bila Ivanova majka, a koja je umrla bez oporuke.⁸⁸ Kako se njihovu zahtjevu u roku nitko nije usprotivio, suci su 3. prosinca 1367. donijeli odgovarajuću presudu.⁸⁹ Međutim, u knjizi procesa o nekretninama 28. travnja 1368. pokrenut je spor kojim su ista Rada i Živol, ponovno u svojstvu skrbnika Stanoja i Cvite, tražili od oporučnih izvršitelja Dragoslavina brata Ivana Dobričića da im ustupe polovicu imovine pok. Ivana Dobričića.⁹⁰ Ta je polovica Ivanove imovine nakon njegove smrti pripala sestri mu Dragoslavi, a nakon njezine smrti po mišljenju Rade i Živola treba pripasti Dragoslavinih unucima Stanoju i Cviti, i to na temelju već spomenute presude od 3. prosinca 1367. o dodjeli Dragoslavine ostavine.

Drugi primjer iz knjige sukcesija pokazuje da je gastald zadarskih glasnika Egidije 11. prosinca 1368. izvijestio notara CMC o provedbi proglašavanja kojim je Ljuba, žena tesara Stanoja iz Zadra, tražila nasljedstvo svoje sestre Drage koja je umrla bez oporuke.⁹¹ Na taj je Ljubin zahtjev stanovita Rada, žena Pribislava i kći Bogdana iz

85 CMC, kut. III, fasc. 1, fol. 25, 1-22'.

86 CMC, kut. VII, fasc. 2, fol. 60-81'.

87 ZS, lib. III, cap. 126-139.

88 CMC, kut. III, fasc. 1, fol. 4.

89 CMC, kut. IV, fasc. 12, p. 208.

90 CMC, kut. IV, fasc. 12, p. 208-209.

91 CMC, kut. III, fasc. 1, fol. 18-18'.

Zadra, u roku uložila prigovor, nakon čega je pokrenut sudski postupak. Budući da presuda iz toga sudskoga postupka nije sačuvana, ishod je vidljiv iz jednoga drugoga koji je upisan u knjizi procesa o nekretninama. Naime, 25. siječnja 1370. Ljuba je pokrenula spor protiv rečene Rade tražeći od nje da iziđe iz posjeda polovice jednoga vinograda koji je Ljubi trebao pripasti kao nasljednici njezine sestre Drage.⁹² Razlog zbog kojega je Rada bila u posjedu spornoga vinograda nije naveden, a najvjerojatnije je поближе opisan u kupoprodajnom ugovoru koji je sastavio zadarski notar Nikola Mihovilov 18. veljače 1347. i na koji se tijekom postupka pozivao Ljubin odvjetnik Žuve de Cessamis. Osim toga ugovora Žuve je sudu priložio i presudu sudaca CMC od 20. ožujka 1369. kojom je Ljuba proglašena baštinicom imovine svoje pokojne sestre Drage. Dakle, Ljuba je u prvom postupku tražila od suda da ju proglasi nasljednicom svoje sestre koja za života nije sastavila oporuku, pri čemu je o svemu sastavljen zapis u knjizi sukcesija. Nakon što je taj postupak riješen Ljuba je ubrzo pokrenula i drugi u kojem je tražila od Rade da joj prepusti polovicu jednoga spornoga vinograda. Na temelju presude iz prvoga postupka kojom je proglašena nasljednicom svoje sestre Drage, drugi postupak nije zabilježen u knjizi sukcesija nego u knjizi za sporove oko nekretnina. Pritom je Ljuba svoje pravo da naslijedi Dragin udio mogla valjano dokazati ranijom presudom.

Iz ovih je primjera očigledno da su u izvanparničnim ostavinskim postupcima iz knjige sukcesija stranke tražile ostavinu pokojnikâ kada bi osobe umrle bez oporuka. S druge strane, u knjige procesa o nekretninama notari su upisivali parnične postupke u sporovima oko prava na nečiju ostavinu ili jedan njezin dio, pri čemu su stranke ta prava dokazivale ispravama, oporukama ili presudama.

Iako se ne može svrstati u ovu skupinu, svakako treba spomenuti da su se u najstarijem sačuvanom registru zadarskih sudskih spisa iz 1351.-1353. također vodili ostavinski postupci.⁹³ U najvećoj mjeri se također radi o izvanparničnim ostavinskim postupcima u slučajevima kada je ostavitelj umro bez oporuke. Taj je registar specifičan po tome što su u njemu objedinjeni proglašeni, tijekom postupaka, iskazi svjedoka i presude, dok se u kasnijim knjigama sukcesija susreću samo procesi. Razlog tome nije teško dokučiti jer se radi o onim ostavinskim raspravama koje su iskrsnule za vrijeme velike kužne epidemije 1348. i 1349. kada je puno ljudi podleglo toj bolesti, pa je očito imao privremeni karakter.⁹⁴ Međutim, treba reći da se povremeno u tom registru može naići i na slučajeve kada se ostavina ne traži na temelju bezoporučnoga nasljeđivanja već na temelju oporuka koje su se sastavljale u nuždi zbog čega je izostajao uobičajeni postupak sastavljanja oporuka. Jedna od takvih situacija svakako je bila kužna epidemija pri čemu su pojedinci mogli oporuku proklamirati u prisutnosti četvorice svjedoka. Zadaća tih svjedoka bila je da nakon smrti

92 CMC, kut. IV, fasc. 5, p. 103-104.

93 CMC, kut. IV, fasc. 14, fol. 1-40'. Vidi i: G. Ravančić, Curia, str. 85-160.

94 O epidemiji kuge 1348. i 1349. vidi: Gordan Ravančić, *Vrijeme umiranja: crna smrt u Dubrovniku 1348.-1349.*, Zagreb 2010.

ostavitelja o svemu izvijeste nadležne organe vlasti koji su potom notarima izdavali nalog da oporučiteljevu posljednju volju sroče u oblik javne isprave.⁹⁵ Jedan takav slučaj zabilježen u ovom registru bio je i onaj u vezi s oporukom Stoice Šimunove s otoka Iža koja je neposredno prije smrti u prisustvu četvorice svjedoka dala usmeno (*oretenus*) sastaviti svoju oporuku.⁹⁶ Nakon saslušanja svjedoka i donošenja odluke o istinitosti njihovih iskaza sud je naložio notarima da Stoičinu oporuku svede u javni oblik.⁹⁷

Četvrta sudska knjiga procesa bila je ona za sporove o pokretninama, a u nju su notari generalno upisivali sve postupke koje nisu mogli svesti pod sudske knjige o nekretninama, dražbovnim prigovorima i ostavinama osoba koje su umrle bez oporuke. Općenito se radi o sporovima u vezi s novčanim tražbinama, isplatom ili povratom miraza, oporučnim legatima, naknadama za obavljene poslove, poništenjem raznih dokumenata, ometanjem posjeda, povratom pokretnina i sl. Izvorni naziv ove sudske knjige javlja se tek 1404. na naslovnici prvoga registra sudskoga notara Teodora de Prandino gdje ju je označio kao *petitiones et actus ciuiles mobilium*.⁹⁸ Iako se taj naziv ne susreće ranije, u Teodorovu su registru zastupljene iste vrste sporova koje su se u sklopu te sudske knjige vodile kroz čitavu drugu polovicu 14. stoljeća, pa dvojbe oko njezina naziva prije toga ne bi trebalo biti. Od svih sudskih knjiga procesa ove su najbolje sačuvane, osobito od 1391. do 1404. kada je funkciju notara CMC obavljao Vannes Bernardov iz Ferma.

Osim već navedenih knjiga procesa, u sklopu sudske administracije zadarske CMC postojala je i ona u koju su notari upisivali prizivne postupke na presude nižih sudbenih instanci u gradu. Naime, osim što je djelovala kao prvostupanjski sud za građanske sporove u Zadru, CMC je rješavala i prizive na presude nižih gradskih sudova pri čemu su notari CMC za te potrebe oformili zasebnu sudsku knjigu. Primjerice, 22. lipnja 1362. zadarski glasnik Radoslav u prizivnom postupku pred suca CMC Antuna iz Marostice pozvao je Nikolu de Drechia i Franju de Sloradis u vezi s presudom koju je donijela zadarska *Curia mobilium* (dalje CMB). Nikola i Franjo tada su bili suci CMB, a pozvani su na zahtjev Petra pok. Jurja zbog presude koju su protiv njega donijeli u sporu s Grgurom Bradašićem koji je nekoć bio kmet Kože de

95 Iako o tome ne postoji posebna odredba u zadarskom statutu, tamo je prisutna ona koja govori o sastavljanju oporuka na selu pri čemu je postupak bio isti. Vidi: ZS, lib. III, cap. CIX.

96 G. Ravančić, *Curia*, str. 91-93.

97 Isto, str. 95-96.

98 CMC, kut. VII, fasc. 2, fol. 1: »*In Christi nomine. Amen. Anno domini ab incarnatione eiusdem M^oCCCCIII^o indictione XIII°. Regnante illustri et serenissimo principe et domino nostro naturale domino Ladislao dei gratia Vngarie, Ierusalem et Scicilie (!) ac Dalmacie et Crohacie (!) rege temporeque reuerendissimi in Christo patris et domini domini fratris Luce dei gratia archiepiscopi Iadrensis nec non magnifici et potentis militis domini Baldesere de Capriiis honorabilis comitis ciuitatis Iadrensis. Infrascripte sunt petitiones et actus ciuiles mobilium scripte per me Theodorum de Prandino de Vincentia notarium ciuiliium Iadre et cetera.*«

Saladinis.⁹⁹ U arhivskom fondu CMC sačuvana su dva fragmenta ove sudske knjige: jedan od 1358. do 1360., a drugi od siječnja 1361. do veljače 1363. gdje se i поближе označava kao *Quaternus appellationum*.¹⁰⁰

Iskazi svjedoka

Za »intencije« (*intentiones*), tj. tvrdnje koje su parnične stranke iznosile pred sudom te iskaze svjedoka koji su ih trebali potkrijepiti postojala je zasebna sudska knjiga. Pri imenovanju svojih svjedoka stranke su redovito sudu iznosile koje tvrdnje žele dokazati putem njihovih iskaza, a praksa je bila da ih prije ispitivanja svjedoka stranke i pismeno pribilježe na većim ili manjim komadićima papira. Na temelju različitih rukopisa kojima su intencije ispisivane na takve ceduljice vidi se da ih nisu pisali sudski notari, nego same stranke ili njihovi odvjetnici.¹⁰¹ Nakon što bi preuzeli intencije od stranaka notari ih najčešće uopće nisu prepisivali u knjigu iskaza svjedoka, nego bi ih samo umetali u nju na mjesto gdje su se nalazili iskazi svjedoka za konkretni spor.¹⁰²

Izvorni naziv ove sudske knjige sačuvan je u nekoliko oblika, ali se iz njih jasno razaznaje obrazac. Jedan registar iskaza svjedoka notara Ivana de Polis tako nosi naziv *Tertius quaternus testificationum*¹⁰³ dok se kod notara Vannesa Bernardova de Fermo susreću nazivi *Quaternus testium et intentionum*¹⁰⁴ i *Testium liber*.¹⁰⁵

U sklopu arhivskoga fonda CMC knjige iskaza svjedoka sačuvane su u najmanjem obimu, što se može objasniti manjom potrebom za čuvanjem ove vrste spisa, za razliku od, primjerice, presuda. Ipak, može se reći da su registri iskaza svjedoka izvorno bili najopširniji. Ivan de Polis djelovao je kao sudski notar od kolovoza 1365. do travnja 1367., pa je tako samo on u manje od dvije godine uspio ispisati najmanje 172 stranice s iskazima svjedoka u građanskim sporovima.

Na početku svakoga sveska u sačuvanim registrima iskaza svjedoka notara Ivana de Polis mogu se naći i kazala u koja je bilježio imena tužitelja s brojem lista na kojem počinju iskazi svjedoka za svaki pojedini spor.¹⁰⁶ Takav sustav omogućavao je lakše

99 CMC, kut. II, fasc. 5, fol. 46.

100 CMC, kut. II, fasc. 5, fol. 36. Naime, na vrhu stranice nalazi se pomalo izbljedjeli upis: »*Quaternus ... appellationum ... ad sapientem virum dominum Anthonium de Marostica legum doctorem et iudicem ad civilia Iadre in M° IIIe LX°, indictione XIII^a, diebus infrascriptis.*«

101 Najbolji primjer da intencije na ceduljicama nisu pisali notari predstavlja intencija iz 1391. proizišla iz spora koji se rješavao na CCM. Te je godine funkciju notara CCM obavljao Vannes Dominikov iz Ferma, a intencija definitivno nije pisana njegovim nego nekim nepoznatim rukopisom. Međutim, ispod same intencije nalazi se upravo Vannesova bilješka iz koje proizlazi da je ta intencija sudu ili njemu osobno predana 23. veljače 1391. Vidi: CMC, kut. VI, fasc. 4, fol. 4.

102 Vidi primjerice CMC, kut. I, b. 1, fasc. 1, fol. 1-73' koji je prepun umetnutih, ali ne i upisanih intencija.

103 CMC, kut. III, fasc. 1, fol. 66.

104 CMC, kut. V, fasc. 10, fol. 77.

105 CMC, kut. V, fasc. 9, fol. 1.

106 CMC, kut. III, fasc. 1, fol. 74'; CMC, kut. III, fasc. 1, fol. 112'; CMC, kut. III, fasc. 1, fol. 66'.

i brže pretraživanje, a proizlazio je iz činjenice da su intencije bez oznake datuma u registre iskaza svjedoka notari upisivali ili umetali kada bi ih stranke priložile sudu, a ne kada bi započeo spor. Tako su u ovoj sudskoj knjizi datirana samo provedena svjedočenja, a budući da su se ona znala održavati tijekom više dana ili tjedana, u registru bi između predmeta dolazilo do miješanja datuma, pa sustav pretraživanja po datumima očito nije imao smisla.

Presude

Zasebna sudska knjiga postojala je i za upise presuda CMC, a izvorno se nazivala *Liber sententiarum*.¹⁰⁷ Za razliku od procesa, gdje je postojalo više sudskih knjiga ovisno o predmetu sporova, u knjigu presuda upisivale su se sve presude sudaca CMC neovisno o vrsti sporova. Notari su presude u knjigu upisivali kronološki pri čemu se opaža jedan formalizirani obrazac. U svakoj se presudi, tako, zapisuju imena sudaca s prijepisom konkretnoga tužbenoga zahtjeva, bilježe se dokazi koje su podnijele stranke, a na kraju i odluka sudaca u konkretnom sporu zajedno s imenom tribuna kojem se ona povjeravala na izvršenje. Primjerice, 8. ožujka 1393. suci CMC Teobald de Nassis, Žvul de Gallo i Juraj de Georgiis donijeli su presudu kojom su okončali spor između Mandice, udove Damjana pok. Krševana de Calcina, i oporučnih izvršitelja njezina pokojnoga muža u vezi s povratom miraza od 1000 libara malih mletačkih denara. Pri donošenju presude suci su najprije razmotrili je li sudski poziv tuženicima uručen po uobičajenoj praksi, zatim dokument o postavljanju Kože de Begna i Mihe de Nassis za oporučne izvršitelje pok. Damjana de Calcina, dokument kojim je za izvršitelja pok. Damjana postavljen Mavro de Grisogonis koji je zamijenio preminuloga Mihu, zatim ispravu o Mandičinu mirazu koju je sastavio rapski notar i kancelar Ivan pok. Bartolomeja de Tomassiis iz Imole 26. svibnja 1376. zajedno s pismom rapske komune kojim se jamčila autentičnost te isprave, a na kraju i izjavu tuženikâ da ne znaju na koji bi način mogli osporiti spomenutu ispravu o mirazu. Nakon svega toga uslijedila je i konačna odluka sudaca CMC prema kojoj su tuženici Mandici morali isplatiti njezinu tražbinu, a zadaća izvršenja presude povjerena je tribunu Nikoli de Figaçolo.¹⁰⁸ Navođenje svih ovih podataka u presudama bilo je važno pri njihovu izvršavanju, u eventualnim prizivnim postupcima ili budućim tražbinama jer se na brži način moglo doći do spoznaje o tome tko je i kako vodio spor, što je bio predmet spora, kakav je bio njegov ishod te na kojim se činjenicama i dokazima temeljio.

Način na koji su se presude upisivale u odgovarajuću sudsku knjigu pokazuje da su notari u pravilu morali biti prisutni njihovu donošenju. Pritom su najvjerojatnije vodili bilješke koje su poslije pretakali u tekst presude jer su registri presuda uredni i bez previše naknadnih intervencija u obliku križanja i umetanja novoga teksta. Iako se ne može izravno dokazati prisutnost notara CMC donošenju presuda, posredno bi

¹⁰⁷ G. Ravančić, *Curia*, doc. 29, str. 116.

¹⁰⁸ CMC, kut. V, fasc. 10, fol. 103-103'.

o tome moglo govoriti nekoliko presuda iz kojih se razabire nešto drugačiji obrazac upisa u sudsku knjigu. Naime, nekoliko zabilježenih presuda ne započinje uobičajenom invokacijom ili imenima sudaca, nego izvještajem koji notaru CMC podnosi tribun i u kojem se onda navodi da su suci CMC donijeli neku presudu, nakon čega slijedi i njezin tekst.¹⁰⁹ Iz ovoga bi se dalo zaključiti da u tim slučajevima notari nisu bili prisutni donošenju presude, a budući da se takvi upisi javljaju samo u nekoliko primjera, mogu se smatrati iznimkom, a ne pravilom.

Knjige zadarske CDR

Spisi koji su proizlazili iz djelatnosti CDR najčešće započinju izvještajem tribuna ili gradskoga glasnika o tome da su po nalogu rektorâ izvršili neku povjerenu im dužnost, nakon čega slijedi i zapis o tome koji su posao obavili. Poslovi koje su ti činovnici obavljali po nalogu rektorâ bili su raznovrsni pa je iz praktičnih razloga za vođenje zapisa o njima također postojalo nekoliko zasebnih knjiga. Iz arhivskoga fonda CMC mogu se razlučiti najmanje četiri knjige vođene u sklopu administracije CDR: knjiga izvršenja presuda, knjiga ponuda za otkup zaloga, knjiga imenovanja skrbnika i oporučnih izvršitelja te knjiga koju je sudski notar Teodor de Prandino na početku jednoga svoga registra označio kao *Acta civilia extraordinaria*. Nijedna od ovih knjiga za drugu polovicu 14. stoljeća nije sačuvana u cijelosti.

Knjiga izvršenja presuda

Kada bi suci donijeli kakvu presudu, ona se mogla dati na izvršenje tek kada bi svoje odobrenje za pokretanje postupka ovrhe dali zadarski rektori. Ovrha je u osnovi zasnivanje založnoga prava na dužnikovoj imovini u korist vjerovnika koje se provodi s ciljem prodaje te imovine i namirenja vjerovnikove tražbine. Međutim, presude su se osim prodajom ovršene imovine mogle izvršiti i samo uvođenjem tužitelja u posjed neke nekretnine ili pokretnine ako su se sporovi vodili upravo zbog neke pokretne ili nepokretne stvari, a ne u vezi s određenim novčanim tražbinama. Postupak ovrhe provodili su tribuni za koje se može reći da im je tijekom druge polovice 14. stoljeća to bila primarna zadaća.¹¹⁰ Naime, uvijek se i isključivo tribuni javljaju kao organ

109 Primjerice, presuda od 11. ožujka 1393. započinje ovako: »*Ser Leonardus de Gusco tribunus curie Iadre retulit et guarentavit michi notario infrascripto talem fuisse latam sententiam voluntariam per infrascriptos dominos iudices ciuiliūm Iadre videlicet...*«. Druga presuda na istoj stranici od 8. ožujka 1393. započinje ovako: »*Ser Colanus de Fiçolo tribunus curie Iadre retulit et guarentavit michi notario infrascripto talem per infrascriptos dominos iudices factam fuisse sententiam per modum petitionis videlicet...*«. Vidi: CMC, kut. V, fasc. 10, fol. 108.

110 O tribunima vidi: Lujo Margetić, Tribuni u srednjovjekovnim dalmatinskim gradskim općinama, *Zbornik radova Vizantološkog instituta* 16 (1975.), str. 25-53, i literaturu koja je tamo navedena; Zrinka Nikolić, *Rođaci i bližnji: Dalmatinsko gradsko plemstvo u ranom srednjem vijeku*, Zagreb 2003., str. 125-126, 173-177; Zrinka Nikolić, Madijevci: primjer obitelji dalmatinske gradske elite u desetom i jedanaestom stoljeću, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU u Zagrebu* 23 (2005.), str. 3.

koji provodi postupak ovrhe te se u tom svojstvu ne mogu naći drugi sudski organi. Prilikom izricanja presude ona se uvijek daje na izvršenje jednom tribunu, i to konkretno onomu koji je u tom trenutku bio prisutan njezinu proglašenju.¹¹¹

Izvjestaji koje su tribuni podnosili notarima CMC o provedbi ovrhe bilježili su se u knjigu izvršenja presuda. Ta se knjiga nalazila u sklopu administracije CDR što pokazuje već činjenica da su upravo rektori bili zaduženi za izdavanje naloga o pokretanju ovrha. Tako je u jednom sporu koji je započeo 4. listopada 1397. stranka sudu kao dokaz podastrla neku presudu iz 1395., ali i zapis o izvršenju te presude koje je provedeno *auctoritate curie dominorum rectorum*.¹¹² Zbog toga se u ovoj knjizi javljaju zapisi o izvršenjima presuda koje su donijeli suci svih gradskih sudova, a ne samo suci CMC. U njoj se mogu zateći čak i izvršenja presuda koje uopće nisu done-sene u sklopu gradskoga sudbenoga sustava, primjerice, presude mirovnih sudaca¹¹³, zatim nekoliko presuda zadarskoga arhiđakona i nadbiskupova vikara Marina de Butadio¹¹⁴, presuda biskupa i vikara zadarskoga kaptola Mavra de Rasolis¹¹⁵, presude raznih delegiranih sudaca koje su za rješavanje pojedinih sporova birali rektori ili Veliko vijeće.¹¹⁶ Zanimljivo je pritom da su čak i za presude nadbiskupske kurije odluku o izvršenju donosili rektori¹¹⁷, vjerojatno zato što nadbiskupska kurija nije imala svoje izvršne organe pa se morala osloniti na one gradske, tj. tribune kojima su nadležni bili rektori. Stoga u tome ne treba gledati svojevrsnu primjenu kontrole svjetovnih nad crkvenim vlastima, već naprosto praksu dodjele izvršenja presuda tribunima kao gradskom organu kojem crkvene vlasti nisu imale ovlasti naređivati.

Najviše dijelova iz knjige izvršenja presuda sačuvano je između 1381. i 1404., a prije toga samo nekoliko listova iz 1366. Izvršenja presuda notari su upisivali u sudsku knjigu na temelju izvještaja tribunâ koji su provodili postupak ovrhe, pri čemu su osim tijela koje je donijelo presudu i kada, u čiju korist i na koji iznos, upisivali i nekretnine ili pokretnine ustupljene strankama koje su pobijedile u sporu kako bi mogli pokrenuti postupak dražbe i namiriti svoje tražbine. Primjerice, 1. srpnja 1382. tribun Grgur de Botono podnio je izvještaj o tome da je po nalogu rektora Jakova de Zadulinis, Ivana de Petriço i Andrije de Grisogonis izvršio presudu sudaca CMC od 25. lipnja 1382. godine. Iz toga je zapisa razvidno da je Krševan de Varicassis pokrenuo spor protiv Franje de Civalelis tražeći od njega povrat 60 zlatnih dukata koje mu je prethodno bio pozajmio. Presuda je izvršena provedbom ovrhe nad 30 gonjaja Franjinih vinograda na Dugom otoku.¹¹⁸ Slično, 1. travnja 1395.

111 ZS, lib. II, cap. CXXVII.

112 CMC, kut. III, fasc. 2, fol. 12'.

113 Vidi primjerice: CMC, kut. II, fasc. 3, fol. 16'; CMC, kut. II, fasc. 3, fol. 25'; CMC, kut. II, fasc. 3, fol. 68; CMC, kut. V, fasc. 10, fol. 68'.

114 CMC, kut. II, fasc. 3, fol. 35'; CMC, kut. II, fasc. 3, fol. 52'; CMC, kut. III, fasc. 2, fol. 121'.

115 CMC, kut. V, fasc. 10, fol. 7'.

116 Vidi primjerice: CMC, kut. II, fasc. 3, fol. 10; CMC, kut. II, fasc. 3, fol. 37.

117 CMC, kut. II, fasc. 3, fol. 72.

118 CMC, kut. II, fasc. 3, fol. 12-12'.

tribun Bartol de Varicassis izvijestio je notara CMC o provedbi ovrhe temeljem dviju presuda koje su bile donesene u korist Kreše de Zadulinis, a na teret oporučnih izvršitelja Franje de Nosdrogna. Prvu su presudu donijeli suci CCM 8. siječnja 1392. na iznos od 20 zlatnih dukata, a drugu suci CMB 9. veljače 1392. na iznos od 47 libara malih mletačkih denara. Presuda je izvršena uvođenjem Kreše u posjed jednoga ždrijeba obradive zemlje koja je pripadala pok. Franji de Nosdrogna.¹¹⁹

Uz izvještaje o izvršenju presuda notari su u ovoj sudskoj knjizi vodili i ponude za otkup ovršenih nekretnina i pokretnina. Primjerice, u već spomenutom izvršenju presude CMC u korist Krševana de Varicassis nalazi se i zapis o tome da je glasnik Marko još istoga dana kada je presuda izvršena ponudio Franji de Civalelis otkup vinograda nad kojim je provedena ovrha, i to za iznos koji je Krševan od njega tražio.¹²⁰ Naime, nakon provedbe postupka ovrhe vjerovnik je imao obvezu okrivljeniku, tj. vlasniku ovršene imovine ponuditi otkup te imovine, i to za isti iznos koji je od njega prethodno tražio sudskim putem. Rok u kojem je okrivljenik mogao prihvatiti ponudu trajao je tri dana tijekom kojih vjerovnik nije smio poduzimati nikakve daljnje akcije.¹²¹ Tek istekom toga roka, i samo u slučaju da okrivljenik ne bi prihvatio ponudu za otkup, ostvarivali su se uvjeti za pokretanje postupka javne dražbe putem koje je vjerovnik mogao namiriti svoju tražbinu.

Knjiga izvršenja presuda u izvorima se susreće kao *Liber possessorum*. U jednoj ponudi za otkup od 17. prosinca 1383. gastald zadarskih glasnika Bernard izvještava da je na zahtjev Antuna pok. Bartolomeja de Grisogonis ponudio skrbnicima imovine pok. Krševana de Rava otkup neke kuće za 120 libara malih mletačkih denara. Sam izvještaj o izvršenju presude, temeljem kojega je ova kuća dospjela u ruke Antuna, ne nalazi se na istom mjestu kao i ponuda za otkup, pa tako notar navodi da je izvještaj zapisan *in Libro possessum (!) Laurentii notarii*.¹²² S druge strane, 18. siječnja 1393. donesena je presuda iz koje se vidi da je Stančica, žena Dimitrija pok. Benedikta i udova strigača sukna Damjana, vodila spor protiv oporučnih izvršitelja svoga muža Damjana vezano uz miraz od 450 libara malih mletačkih denara. Dobivši taj spor, 5. travnja 1386. sastavljena je presuda, na temelju koje su rektori naredili njezino izvršavanje. Međutim, tribun Pavao presudu nije mogao izvršiti jer se posjed koji je trebao doći pod ovrhu nalazio u rukama stanovitoga Dise s otoka Iža. Zbog toga je Stančica u drugom sporu tužila Disu i tražila od njega da joj na temelju ranije presude prepusti taj posjed kako bi ga mogla dati na dražbu i od prodaje namiriti svoj miraz. Tijekom toga spora tuženik je, između ostaloga, kao dokaz u svoju korist priložio i jedan zapis koji se nalazio *in Quaterno possessorum*.¹²³

119 CMC, kut. V, fasc. 10, fol. 240'.

120 CMC, kut. II, fasc. 3, fol. 12'.

121 ZS, lib. II, cap. CXXXIV.

122 CMC, kut. II, fasc. 3, fol. 21'.

123 CMC, kut. V, fasc. 10, fol. 116.

Knjiga ponuda za otkup zaloga

Zasebna knjiga u sklopu administracije CDR bila je i ona u kojoj su se vodile ponude za otkup zaloga, tj. stvari, u pravilu pokretnina, koje su dužnici predavali vjerovnicima kao jamstvo povrata duga u roku. Kada bi rok za povrat duga prošao, vjerovnici su imali pravo založene stvari prodati i od toga namiriti svoje tražbine. Prije same prodaje bili su ih dužni ponuditi na otkup njihovu prvotnom vlasniku, tj. dužniku, o čemu su se onda sastavljali zapisi u ovoj knjizi. Tek kada bi dužnici propustili u propisanom roku otkupiti založene stvari, vjerovnici su stjecali pravo da ih prodaju na dražbi. Primjerice, 17. siječnja 1399. glasnik Pavao izvijestio je notara CMC o tome da je na zahtjev trgovca Nikoleta ponudio zlataru Jurju otkup jedne srebrne plitice za 10 libara i 8 solada malih mletačkih denara. S obzirom na to da ju Juraj nije otkupio, glasnik Pavao 6. ožujka 1399. ponovno je izvijestio notara kako je s tribunom Ivanom de Butadeis prodao pliticu Kreši de Grubogna za 9 libara i 16 solada malih mletačkih denara, i to kao osobi koja je za nju ponudila najvišu cijenu.¹²⁴

Da je ova knjiga vođena u sklopu poslova koje su obavljali rektori, potvrđuje upis notara Rajmunda de Modiis na početku jednoga sveščića sačuvanih zaloga u kojem izričito navodi da se ponude za otkup odobravaju *de mandato dominorum rectorum ciuitatis Iadre*.¹²⁵ Izvorni naziv ove knjige također je moguće posredno rekonstruirati iz izvora. Iz jedne presude donesene 21. veljače 1387. vidi se da je Pavao de Cessamis, skrbnik imovine pok. Kreše de Georgiis, uložio prigovor protiv dražbe koju je želio provesti suknar Šimun Magiolov iz Zadra. Šimun je na dražbi imao namjeru prodati jedan srebrni pojas i komad ženskoga nakita koje je dobio u zalog od Kreše, pri čemu notar ističe da se detaljniji zapis o tome nalazi *in libro presentationum pignorum*.¹²⁶

Knjiga imenovanja skrbnika i oporučnih izvršitelja

U sklopu djelatnosti CDR vodila se i zasebna knjiga o postavljanju osoba za oporučne izvršitelje, skrbnike imovine pokojnika te skrbnike maloljetnoj djeci koja su ostala bez oca ili bez oba roditelja. Pojedincima su te dužnosti dodjeljivali rektori, i to u specifičnom sklopu okolnosti. Kao prvo, znalo se događati da pokojnici u svojim oporukama ne bi imenovali osobe koje su smatrali najprikladnijima za izvršitelje pa su to umjesto njih činili rektori, najčešće na prijedlog članova obitelji. Drugo, osobe koje je sam pokojnik prije svoje smrti odredio za ispunjavanje tih obveza također su mogle preminuti pa je bilo potrebno odrediti njihove zamjenike do potpunoga izvršenja povjerenih im obveza. Treće, znalo se događati i to da pojedinci povjerene im dužnosti nisu obavljali časno i pošteno pa im je u tom slučaju također trebalo imenovati zamjenike. Neke je slučajeve propisivao i statut, pa je tako osobi koja je imenovana za nečijega oporučnoga izvršitelja, a koja je otišla iz grada i prešla pod

¹²⁴ CMC, kut. I, b. 2, fasc. 3, fol. 21.

¹²⁵ CMC, kut. VI, fasc. 5, fol. 34.

¹²⁶ CMC, kut. VI, fasc. 5, fol. 74'.

jurisdikciju druge vlasti, trebalo imenovati još dvojicu izvršitelja.¹²⁷ Žena koja je imenovana oporučnom izvršiteljicom svoga pokojnoga muža, bilo njegovom oporukom bilo rektorskom odlukom, gubila je pravo vršiti tu obvezu u slučaju da se preuda. Na njezino je mjesto tada trebalo imenovati dva nova oporučna izvršitelja.¹²⁸ Postavljanje skrbnika maloljetnoj djeci također je bilo regulirano statutom pa je tako netko od bliže rodbine trebao stupiti pred nositelje vlasti i zatražiti da se djeci imenuju skrbnici.¹²⁹ Namjera vlasti očito je bila da se upravo bliža rodbina prihvati te zadaće.

Da su poslovi iz ovoga djelokruga zaista spadali u nadležnost CDR, a ne CMC, pokazuje jedini sačuvani fragment ove knjige u kojima upravo rektori imenuju i određuju zamjenike oporučnih izvršitelja, skrbnika djece i imovine pokojnika. Osim toga, u jednom sporu od 10. svibnja 1372. tuženika Damjana pok. Mateja de Contareno na sud je pozvao Krešo de Varicassis u svojstvu oporučnoga izvršitelja Belice, kćeri pok. Dujma de Megaza, koji je na tu dužnost postavljen *per curiam dominorum rectorum Iadre*.¹³⁰

O svim imenovanjima i zamjenama oporučnih izvršitelja, skrbnika maloljetnoj djeci te skrbnika imovine pokojnika u drugoj su se polovici 14. stoljeća brinuli, dakle, rektori, a zapisi o njima upisivali su se u ovu knjigu. Primjerice, Petar Dragović je 24. svibnja 1379. sastavio svoju oporuku pri čemu je za jednoga od oporučnih izvršitelja postavio i svoju ženu Stanu. Kako je Stana u međuvremenu umrla, rektori su 29. travnja 1403. donijeli odluku kojom su umjesto nje za novoga Petrova oporučnoga izvršitelja postavili njegova unuka, svećenika Petra pok. Luke Dragovića, i to zbog toga što mu je on bio najbliži rod.¹³¹

Naziv ove knjige otkriva se posredno iz procesa i presuda CMC. U tom pogledu ne postoji neki jedinstveni i ustaljeni naziv, ali se obrazac ipak nazire. Najčešće se tako nazivi kreću u rasponu od *Liber institutionum*¹³² i *Quaternus institutionum*¹³³ do *Liber substitutionum*¹³⁴ i *Liber institutionum et substitutionum*.¹³⁵

Acta civilia extraordinaria

Svi ostali poslovi iz djelokruga rektora koji se nisu mogli svesti pod već navedene knjige u sklopu građansko-sudske administracije zadarske CDR vodili su se u

127 ZS, lib. III, cap. CXX.

128 ZS, lib. III, cap. CXXII.

129 ZS, lib. II, cap. XXVI i XXVII.

130 CMC, kut. IV, fasc. 4/1, p. 5.

131 CMC, kut. III, fasc. 2, fol. 48.

132 Vidi primjerice CMC, kut. III, fasc. 2, fol. 70'; CMC, kut. III, fasc. 2, fol. 175'; CMC, kut. V, fasc. 10, fol. 125; CMC, kut. III, fasc. 2, fol. 138'; CMC, kut. V, fasc. 10, fol. 227'; CMC, kut. V, fasc. 10, fol. 204'.

133 Vidi primjerice CMC, kut. III, fasc. 2, fol. 20'; CMC, kut. II, fasc. 7, fol. 39'.; CMC, kut. VI, fasc. 5, fol. 114'.

134 CMC, kut. V, fasc. 10, fol. 89.

135 CMC, kut. III, fasc. 2, fol. 109'.

sklopu knjige koju je sudski notar Teodor de Prandino 1404. označio kao *Acta ciuiliua extraordinaria*.¹³⁶ Njegov naziv za tu knjigu nije bio nov jer ga posredno potvrđuje i nekoliko presuda CMC. Tako je u presudi CMC od 25. listopada 1387. notar zapisao da su suci, između ostaloga, razmotrili i neki izvještaj tribuna Mihovila de Soppe od 7. travnja 1383. koji se nalazi *in quaterno extraordinariorum* notara Ivana de Casulis.¹³⁷ Slično, pri donošenju presude od 9. listopada 1395. suci CMC razmotrili su intenciju te iskaze svjedoka koji su bili ispitani *in alia causa extraordinaria per dominos rectores*.¹³⁸

Spisi koji su ulazili u sklop ove knjige nisu uvijek bili isti. Neke vrste spisa zbog obima su se primjerice odvajale u zasebnu knjigu (*Liber possessorum*). O tome će, međutim, biti više govora ubrzo u dijelu o transformacijama u sustavu administracije pa je ovdje dovoljno pripomenuti da je neposredno nakon Zadarskoga mira 1358. u sastav ove knjige ulazilo znatno više vrsta spisa nego što je to bio slučaj kasnije kada su administrativni rezovi unutar nje završeni i kada se sadržaj knjige ustalio barem do 1409. godine. Najveći broj zapisa koji su ulazili u ovu sudsku knjigu odnosi se na donošenje presuda u određenim sporovima, rješavanje priziva, izdavanje raznih naloga, opomena, odluka i sl. koje su zatim tribuni i gradski glasnici trebali provesti u djelo.

Izvan ustaljena sustava administracije

Osim do sada nabrojanih i opisanih vrsta spisa, u arhivskom fondu CMC mogu se pronaći i četiri knjižice (*libelli*) koje su pojedinci podnosili prizivnim sudištima tijekom rješavanja priziva na prvostupajnske presude. Radi se o dokumentaciji koju su prizivna sudišta zahtijevala kako bi na regularan način mogla voditi prizivne postupke i privesti ih kraju, pa redovito obuhvaćaju i prijepise instrumenata i drugih dokumenata koje su u prvostupajnskim postupcima parnične stranke podnosile sudu kao dokaze.

Prvi takav predmet potječe iz 1367., a započinje prijepisom pisma hrvatsko-dalmatinskoga bana Konje upućena 22. siječnja iste godine kraljevskom vitezu Franji de Georgiis, Šimunu de Boto i Zaninu pok. Bartola de Sloradis. Njih trojicu ban je delegirao sucima za rješavanje prizivnoga postupka koji se vezano uz oporuku Marina Sičića iz Šibenika vodio između njegovih nasljednika s jedne te nasljednika i oporučnih izvršitelja Vitula pok. Jakova iz Šibenika s druge strane.¹³⁹ Postupak je okončan do srpnja 1367., a u pisani ga je oblik, zajedno s prijepisima brojnih dokumenata, pretakao Petar Perencan koji je tada na mjestu notara CMC zamjenjivao Ivana de Polis.

136 CMC, kut. VII, fasc. 1/1, fol. 1.

137 CMC, kut. VI, fasc. 5, fol. 105.

138 CMC, kut. V, fasc. 10, fol. 207'.

139 CMC, kut. VI, fasc. 7, fol. 1-13'.

Budući da nije u cijelosti sačuvan, drugi je predmet teže preciznije datirati.¹⁴⁰ Prvostupanjski postupak okončan je donošenjem presude 27. veljače 1385. pa je prizivni postupak zasigurno započeo ubrzo nakon toga. Prvostupanjski postupak vođen je pred sucima CMC u vezi s ostavinom pokojnoga Šimuna de Drechia, a priziv na presudu uložili su Bernol de Drechia i Mikša de Rasolis kao skrbnici imovine Šimuna pok. Nikole de Drechia. Cijeli priziv s prijepisom prvostupanjskoga postupka, iskaza svjedoka i prvostupanjskom presudom sastavio je notar Rajmund de Modiis.

Treći sačuvani predmet odgovor je Ivana Venturinova iz Cesene od 19. travnja 1402. na priziv koji je kao punomoćnik Nikole Jakovljeva iz Fana uputio Petar pok. Ricouera iz Firence, izražavajući time nezadovoljstvo presudom CMC od 16. ožujka 1402. godine. Predmet je i označen kao *libellus responsionis*, a iz Ivanova se odgovora saznaje da je Petar 24. ožujka 1402. uputio priziv te da je 7. travnja iste godine priložio svoju prizivnu knjižicu (*libellus appellatorius*) u pismenom obliku.¹⁴¹ U fondu CMC sačuvan je i proces u vezi s tim sporom započet 30. svibnja 1398. iz kojega se detaljnije razabire da je Ivan Venturinov zapravo od Petra kao punomoćnika rečenoga Nikole tražio povrat 70 zlatnih dukata koje mu je prije toga pozajmio.¹⁴² U Ivanovu se pak odgovoru na priziv argumentira pravovaljanost presude CMC, nakon čega slijedi prijepis čitavoga procesa i svih dokumenata koji su priloženi sudu tijekom rješavanja spora, prijepis presude CMC te Petrova priziva na kolegij. Prijepise dokumenata radio je Teodor de Prandino, dok je prvi rukopis kojim su pisani Ivanovi odgovori na Petrov priziv za sada nepoznat.

Zadnji sličan predmet potječe s početka 15. stoljeća. Točan datum nije moguće utvrditi, ali je predmet označen kao *Libellus appellatorius* koji je podnio Krešul pok. Marka de Pomo kao skrbnik imovine svoga oca protiv Franje de Gusco iz Zadra. Naime, Krešul je podnio priziv na presudu CMC od 15. studenoga 1408. koja je donesena u korist Franje, pa je priziv svakako upućen nakon toga, najvjerojatnije početkom 1409. godine. Za razliku od prethodnoga predmeta u kojem se navode odgovori jedne strane na priziv druge, u ovom se u nekoliko točaka iznose razlozi zbog kojih se Krešul smatrao zakinutim na temelju prvostupanjske presude. Nakon toga opet slijedi prijepis tužbenoga zahtjeva iz kojega se vidi da je Krešul uložio prigovor na neku javnu dražbu koju je pokrenuo Franjo, a nakon toga i prijepis čitavoga procesa koji je započet još 11. srpnja 1406. te svih dokumenata priloženih sudu.¹⁴³

140 CMC, kut. II, fasc. 10, fol. 4-8', 3.

141 CMC, kut. II, fasc. 9, fol. 1-20'.

142 CMC, kut. III, fasc. 2, fol. 39-39'.

143 CMC, kut. II, fasc. 9, fol. 25-45'.

Transformacije u sustavu sudske administracije

Netom opisani sustav administracije zadarske CMC i CDR nije se u tom obliku održavao tijekom čitave druge polovice 14. stoljeća jer je u skladu s određenim okolnostima znalo dolaziti do promjena koje se iz sačuvanih zapisnika mogu pratiti. Promjene u sustavu sudske administracije bile su posljedica onih u sudbenom sustavu, ali i rezultat stalnoga nastojanja za stvaranjem praktičnijega sustava koji je trebao omogućiti lakše vođenje i jednostavnije pretraživanje. Međutim, promjene u sustavu administracije nisu nastajale kao rezultat nekoga planski razrađenoga i unaprijed određenoga nacрта, već su se oblikovale kroz praksu i reprodukciju sustava.¹⁴⁴ Taj se sustav administracije tijekom 60-ih godina 14. stoljeća neprestance prilagođavao dok u konačnici nije poprimio strukturu opisanu u prethodnom dijelu rada.

Možda najbolji primjer prilagodbe sudske administracije potrebama zajednice predstavlja već spomenuti najstariji sveščić sudskih spisa iz 1351.-1353. godine. Stvaranje toga sveščića proisteklo je iz potrebe za rješavanjem svih neriješenih imovinskih odnosa nakon velike epidemije kuge kada je puno osoba umrlo bez oporuke. U tom su sveščiću objedinjeni kompletni postupci od proglašenja i podnošenja prigovora na zahtjeve za ostavinama do iskaza svjedoka i donošenja presuda. Kako se takav način vođenja sudskih spisa kasnije više ne susreće, očito je u specifičnim okolnostima utemeljen *ad hoc*. Drugim riječima, sveščić je nastao kao odgovor na trenutne potrebe zajednice zbog velike smrtnosti koju je uzrokovala kuga, a kada su ti sudski predmeti riješeni jednostavno je raspušten.

Najviše promjena u sudskoj administraciji uočava se tijekom prvih nekoliko godina nakon Zadarskoga mira 1358. godine. Neke vrste spisa prvotno su ulazile u sklop administracije CDR jer su i poslovi iz kojih su ti spisi nastajali spadali u sklop ovlasti koje su imali rektori. Kasnije su pak prešli u nadležnost sudaca CMC pa ih je iz administracije CDR trebalo na neki način izdvojiti i pripojiti administraciji CMC. S druge je strane dolazilo do formiranja novih sudskih knjiga za određeni tip poslova koji su bujali, čime se dobivalo na preglednosti spisa.

U sustavu administracije zadarske CMC uočavaju se manje promjene nego u administrativnom ustroju CDR. Većina sudskih knjiga procesa CMC javlja se ubrzo nakon formiranja zadarske CMC na čelu s posebno biranim sucima za građanske sporove, ali nije moguće utvrditi je li takva podjela sudskih knjiga procesa postojala i tijekom prve polovice 14. stoljeća. Najveća promjena u spisima CMC zrcali se više u načinu vođenja inicijalnoga akta u knjigama procesa CMC nego u samom administrativnom ustroju spisa te kurije. Naime, prije 1361. u sačuvanim se knjigama procesa ne zamjećuje praksa notara da vode zapisnike o svakom ročištu i o svim provedenim pravnim radnjama u pojedinim sporovima. Takvi su upisi tada još uvijek rijetki, a ako ih i ima, notari su ih zapisivali na marginama u obliku kratkih

¹⁴⁴ Opširnije vidi: D. L. Smail, *The Consumption of Justice*, str. 250.

natuknica. Od 1361. to se mijenja pa pismeni izvještaji s održanih ročišta postaju češći i očito počinju ulaziti u sklop svakodnevnih notarskih poslova. Ta se promjena lijepo može pratiti iz prvoga notarskoga registra u kojem se zamjećuje i u kojem se pritom osjeća početna nespretnost i nemogućnost notara da procijeni koliki mu prostor treba za upis pojedinih sporova. Zbog toga notar povremeno za upis ostavlja manje prostora nego što mu je zapravo potrebno pa daljnja ročišta iz toga spora počinje zapisivati na drugim stranicama gdje se već nalaze upisi iz nekoga drugoga spora.¹⁴⁵

Odstupanje od ustaljenoga administrativnoga sustava CMC uočava se samo u registrima notara Ivana de Polis koji je zajedno sa sucem Pavlom de Blanchardis iz Parme djelovao u Zadru između 1365. i 1367. godine.¹⁴⁶ Ivan je iz knjiga procesa pokušao izdvojiti upise sudskih poziva i tužbenih zahtjeva pa se tako u knjigama procesa javljaju jedino izvještaji s ročišta na kojima su stranke imenovale svjedoke i podnosile isprave, odnosno zapisi o poslovima koje su u pojedinim sporovima obavili tribuni i glasnici. Ovakva praksa pretpostavlja da su na drugom mjestu morale biti pribilježene i tužbe jer u protivnom sud po potrebi ne bi mogao potražiti detalje spora. To potvrđuju i konkretni sporovi, primjerice onaj započet 15. prosinca 1365. između Kreste de Grubogna i Magdalene, žene Stjepana de Rasolis, koji u registru nije opisan, pa je notar Ivan istaknuo jedino da se radi o prigovoru protiv neke dražbe koji je uputio Kreste *prout in petitione plenius continetur*.¹⁴⁷ Međutim, same tužbe iz toga perioda nisu sačuvane.

Veće promjene zapažaju se u sustavu administracije rektorskih spisa, i to zato što su konsolidacijom vlasti nakon Zadarskoga mira 1358. rektori određene poslove preuzeli na sebe, dok su u drugima izgubili ovlasti. Ponajprije treba reći da je iz razdoblja neposredno nakon Zadarskoga mira sačuvan jedan fragment rektorskih spisa koje je Teodor de Prandino 1404. označio kao *acta civilia extraordinaria*. Međutim,

145 Vidi primjerice: CMC, kut. III, fasc. 2, fol. 203'-204.

146 Doktor prava Pavao de Blanchardis iz Parme djelovao je u Zadru kao sudac CMC od kolovoza 1365. do travnja 1367. Međutim, funkciju suca CMC nije u tom periodu obavljao bez prekida jer je u dva navrata izbivao iz Zadra. Prvi je put Zadar napustio u travnju 1366. kada ga je zadarska komuna kao poslanika uputila kralju Ludoviku u Ugarsku. Vidi: CD 13, doc. 375, str. 519-521. Razlog drugoga Pavlova odlaska iz Zadra nije poznat, ali je grad zasigurno napustio krajem listopada 1366. otputovavši prema navodu iz izvora ponovno u Ugarsku. Vidi: CMC, kut. III, fasc. 1, fol. 36'; CMC, kut. III, fasc. 1, fol. 45. U Zadru se prema zapisnicima CMC ponovno spominje tek krajem travnja 1367., a uskoro iza toga prestaje djelovati kao sudac u Zadru. Vidi primjerice: CMC, kut. III, fasc. 1, fol. 45; CMC, kut. III, fasc. 1, fol. 161; CMC, kut. III, fasc. 1, fol. 162; CMC, kut. III, fasc. 1, fol. 164'. Zanimljivo je da se prvi Pavlov dolazak u Zadar, oba njegova izbijanja iz grada te zadnji spomen kao suca CMC, precizno poklapaju s dolaskom, djelovanjem i izbijanjem iz grada sudskoga notara Ivana de Polis, također iz Parme, pa se može pretpostaviti da su njih dvojica zajedno i došli i otišli iz Zadra.

147 CMC, kut. III, fasc. 1, fol. 33: »*In causa contradictus uertentis inter ser Crestem de Grubogna ex vna parte et dominam Magdalenam uxorem ser Stephani de Raxullo ex eo quia dictus ser Creste contradixit incantui vnius cedulae de terraticis olim ser Andree condam Viti de Sloradis que incantabantur ad petitionem dicte domine Magdalene et cetera prout in petitione plenius continetur.*«

u tu knjigu nakon Zadarskoga mira nisu ulazili samo spisi koji se mogu pronaći u Teodorovu registru iz 1404., a koji su općenito pobrojani u prethodnom dijelu, već i neke druge vrste spisa. U prvom su redu to izvještaji o izvršenim proglasima za ostavinama pokojnikâ koji su umrli bez oporuke, izvještaji o izvršenju presuda, izvještaji o dodjeli založnoga prava tužiteljima zbog ogluhe tuženikâ te dokumenti o imenovanju ili zamjeni oporučnih izvršitelja te skrbnika imovine ili maloljetne djece koja su ostala bez roditelja.¹⁴⁸ Rješavanje svih ovih pitanja bilo je u nadležnosti rektora, a u administrativnom je smislu ulazilo u sklop jedne sudske knjige. Naravno, takav se sustav vrlo brzo nakon Zadarskoga mira pokazao izrazito nepraktičnim, pa u kombinaciji s promjenama u sudbenom sustavu ubrzo dolazi i do promjena u administriranju tih spisa.

Rektori su u tom periodu najprije izgubili ovlasti rješavati sporove vezano uz zahtjeve za ostavinom pokojnika koji su umrli bez oporuke. Ti su sporovi od 1361. bili u isključivoj nadležnosti sudaca CMC, pa je u skladu s tim došlo i do administrativne promjene. Za vođenje i rješavanje te vrste sporova tada je ustanovljena zasebna sudska knjiga procesa u sklopu administracije CMC nazvana *Liber successionum*. Prvi sačuvani fragment ove nove sudske knjige potječe iz 1366., ali je ona nedvojbeno utemeljena još prije 1362. jer se spisi koji su u nju ulazili u rektorskim spisima iz 1362. više ne javljaju.

Druge pobrojane vrste spisa koje su inicijalno nakon Zadarskoga mira vođene u sklopu jedne jedinstvene rektorske knjige izdvojene su iz nje iz praktičnih razloga te obima koji je dopuštao ili zahtijevao zasnivanje zasebnih knjiga. Najznačajniji su pritom izvještaji o izvršenju presuda koji su se nakon izdvajanja počeli bilježiti u novu knjigu izvršenja presuda (*Liber possessorum*). Iako su spisi ove vrste sustavnije sačuvani tek od 1381., zajedno s jednim fragmentom iz 1366., do otvaranja zasebne knjige za izvršenja presuda došlo je i prije jer se u rektorskim spisima iz 1362. oni također više ne javljaju.

Najveće su promjene, može se reći, doživjeli izvještaji o dodjeli založnoga prava tužiteljima zbog ogluhe tuženikâ. Naime, kada se tuženik ne bi odazvao sudskom pozivu, nastupali su uvjeti za proglašenje ogluhe koja je za sobom nosila posljedice u vidu sudske založnoga prava (*districta*) nad tuženikovom imovinom. Tim založnim pravom sud je pod određenim uvjetima davao tužitelju ovlasti da svoju tražbinu namiri iz vrijednosti založene tuženikove imovine. Slično je bilo i u talijanskim gradovima gdje se presuda zbog tuženikove ogluhe u osnovi također shvaćala kao da je tuženik priznao istinitost tužiteljeva zahtjeva ili tužbe u nekom kaznenom predmetu.¹⁴⁹

148 CMC, kut. IV, fasc. 15, fol. 1-40'; CMC, kut. IV, fasc. 4, fol. 1; CMC, kut. VI, fasc. 6/2, fol. 1-36'.

149 Vidi: Massimo Vallerani, *Conflitti e modelli procedurali nel sistema giudiziario comunale. I registri di processi di Perugia nella seconda metà del XIII secolo*, *Società e storia* 48 (1990.), str. 279.

Kada bi sud proglasio ogluhu tuženika, notar CMC bio je dužan o tome sročiti pisani izvještaj. Izvještaji o tome neposredno nakon Zadarskoga mira upisivali su se u tada još uvijek jedinstvenu knjigu rektorskih spisa za građanske poslove. Zadnji se put jedan takav izvještaj u prvom sačuvanom rektorskom registru javlja 10. prosinca 1358. godine.¹⁵⁰ To nije slučajnost jer se već od lipnja 1359. može naići na jedan sveščić spisa u kojem se nalaze isključivo izvještaji o dodjeli založnoga prava tužiteljima zbog ogluhe tuženikâ, što znači da je i za tu vrstu spisa otvorena zasebna knjiga. Taj sveščić jedini je takav sačuvani, a upisi u njemu teku do ožujka 1363. godine. Drugih dijelova te nove knjige u osnovi nije ni bilo jer su notari kroz praksu očito shvatili da je otvaranje posebne knjige za tu vrstu spisa promašen slučaj te da je snalaženje u njoj izrazito nepraktično. Upis ovih izvještaja prebačen je tada u sudske knjige procesa CMC, pa se tamo mogu susresti već u svibnju 1363., i to u sklopu sporova na koje se odnose.¹⁵¹ Od tada se njihov upis u knjige procesa CMC ustalio i nije se mijenjao tijekom kasnijih desetljeća.

Na kraju, treba spomenuti da su nakon Zadarskoga mira u jedinstvenu rektorsku knjigu notari upisivali i odluke rektorâ o imenovanju ili zamjeni oporučnih izvršitelja te skrbnika siročadi ili imovine pokojnika. Ovi spisi ostali su u sklopu te knjige i nakon izdvajanja već spomenutih drugih vrsta spisa u zasebne knjige, pa se tako mogu naći i u jednom registru rektorskih spisa notara Lovre de Alessandrinis iz 1371. i 1372.¹⁵² Prvi spomen zasebne knjige imenovanja skrbnika i oporučnih izvršitelja nalazi se u jednom sporu gdje stranka kao dokaz sudu podnosi dokument od 20. travnja 1385. o postavljanju oporučnih izvršitelja koji je zapisan *in Quaterno institutionum*.¹⁵³ To znači da je još prije toga stvorena i zasebna knjiga za ubilježbu ove vrste spisa, ali kada točno za sada nije moguće utvrditi.

Zaključak

Želeći na kraju iznijeti zaključak o spisima u sklopu današnjega arhivskoga fonda CMC, može se reći da je stupanj njihove očuvanosti jako malen. Drugim riječima, puno je više građe izgubljeno nego što se uspjelo sačuvati. Kao primjer stupnja očuvanosti građe u fondu CMC mogu se uzeti presude sudaca CMC jer predstavljaju konačan ishod u rješavanju sporova sudskim putem. Između 1358. i 1409. sačuvano je ukupno oko 450 presuda zadarske CMC. Međutim, taj se broj ne odnosi na 51 godinu (između 1358. i 1409.), već samo na ona razdoblja u kojima su fragmentarno te presude sačuvane. Tako između travnja 1364. i srpnja 1386., prosinca 1398. i veljače 1404. te kolovoza 1404. pa sve do 1409. nije sačuvana ni jedna presuda

150 CMC, kut. IV, fasc. 15, fol. 36.

151 Vidi primjerice: CMC, kut. VI, fasc. 7, fol. 43-43'.

152 CMC, kut. IV, fasc. 10, p. 163-189.

153 CMC, kut. II, fasc. 7, fol. 44'.

CMC, a već to unutar 51 razmatrane godine predstavlja prazninu od 33 godine. Kada se tomu pribroje i druge veće ili manje praznine, dolazi se do podatka da se oko 450 sačuvanih presuda CMC odnosi samo na period od 7 godina i 3 mjeseca, dok iz čitavoga ostaloga razmatranoga razdoblja od 43 godine i 9 mjeseci presuda uopće nema. Iz toga proizlazi da je CMC u prosjeku donosila 62 presude godišnje, s čime se slaže i podatak iz jednoga Vannesova registra presuda za 1393. koji je, izuzev druge polovice prosinca, sačuvan u cijelosti i u kojem ima 67 presuda CMC. Kada se prosječan broj presuda koje je CMC »proizvodila« u jednoj godini pomnoži s razmatranim razdobljem od 51 godine, dolazi se do zaključka kako je CMC između 1358. i 1409. mogla donijeti oko 3100-3400 presuda, tj. da je oko 85% presuda izgubljeno.

Čitav je izračun, naravno, hipotetski, ali ipak može pružiti određenu sliku o tome koliko je spisa zadarske CMC postojalo i izgubljeno. Ono što je pak u tom fondu do danas sačuvano u vidu pisanoga traga o jednom minulom društvu omogućuje iznošenje zaključka da je tijekom 14. stoljeća obim sudskih poslova rastao, da je zbog toga rasla i razgranatost sudbene djelatnosti u građanskim sporovima koja je kulminirala tijekom druge polovice 14. stoljeća te da se zbog svega toga neprestano javljala potreba prilagodbe sustava sudske administracije koji bi u skladu s novim zahtjevima bio u stanju omogućiti bolje praćenje, jednostavnije pretraživanje i lakše snalaženje u moru novonastajuće sudske dokumentacije.

Naravno, porast trgovačke i općenito gospodarske djelatnosti, kao i porast djelatnosti sudbenih tijela samo su neki od čimbenika koji su u razvijenom srednjem vijeku utjecali na sve veću važnost pisane riječi i njezinu ulogu u društvenim zajednicama.¹⁵⁴ To osobito vrijedi za spise koji su nastajali kao rezultat rješavanja građanskih sporova jer su oni u osnovi imali veću uporabnu vrijednost kroz duži vremenski period nego kazneni spisi. Na temelju prava svojih predaka i njihovi potomci mogli su tražiti prava koja su proistjecala iz presuda u građanskim sporovima ako u međuvremenu nisu bila ostvarena. Najbolje o tome svjedoče dva izvještaja o provedbi postupka ovrhe na temelju presude sudaca CMC od 1. ožujka 1391. godine. Naime, toga su dana suci CMC riješili spor kojim je Elizabeta, udova Franje de Civalelis, tražila od skrbnika imovine njezina pokojnoga muža povrat miraza u iznosu od

154 Opširnije o ulozu pisane riječi i pismene komunikacije u srednjem vijeku vidi: Anna Adamska – Marco Mostert (ur.), *The Development of Literate Mentalities in East Central Europe*, Turnhout 2004.; Franz J. Arlinghaus – Marcus Ostermann – Oliver Plessow – Gudrun Tschempel (ur.), *Transforming the Medieval World: Uses of Pragmatic Literacy in the Middle Ages*, Turnhout 2006.; Michael T. Clanchy, *From Memory to Written Record: England 1066-1307*, Oxford 1993. O načinima na koje se pisana riječ u srednjem vijeku iskorištavala za konstrukciju društvenoga znanja i održavanje postojećih odnosa moći vidi primjerice: Bernd Schneidmüller, *Constructing the Past by Means of the Present: Historiographical Foundations of Medieval Institutions, Dynasties, Peoples and Communities*, u: Gerd Althoff (ur.), *Medieval Concepts of the Past: Ritual, Memory, Historiography*, Cambridge 2003., str. 167-192; Gabrielle M. Spiegel, *Political Utility in Medieval Historiography: A Sketch*, u: Ista, *The Past as Text: The Theory and Practice of Medieval Historiography*, Baltimore – London 1999., str. 83-98; Petra Schulte – Marco Mostert – Irene van Renswoude (ur.), *Strategies of Writing: Studies on Text and Trust in the Middle Ages*, Turnhout 2008.

450 zlatnih dukata. Sama presuda nije sačuvana, a o njoj se posredno saznaje tek iz izvještaja koji je 21. veljače 1398. u postupku ovrhe i namire Elizabetine tražbine notaru CMC podnio tribun Šimun de Zadulinis. Tom je prigodom tribun Šimun istaknuo da se kod nekoliko različitih posjednika imovine pok. Franje raspitivao o mogućnosti prepuštanja određenoga dijela te imovine Elizabeti s ciljem namirenja njezine tražbine te da nije mogao ući u trag imovini koja bi bila pogodna za uspješno okončanje postupka ovrhe.¹⁵⁵ Već na prvi pogled uočava se da je od donošenja presude do njezina izvršenja prošlo punih sedam godina. Pitanje ostaje je li do 1398. Elizabeta uspjela namiriti barem dio svoje tražbine ili zbog nemogućnosti pronalaska odgovarajuće imovine nije mogla ni to. Međutim, činjenica da se postupak ovrhe ponovno pokreće 1398. pokazuje da Elizabetina tražbina nije namirena u cijelosti te da je presuda kroz čitav taj period ostala pravomoćna sve dok se nisu ponovno otvorile mogućnosti za njezino izvršenje i namiru vjerovnika. U kakvim je okolnostima i zbog kojih razloga 1398. pokrenut postupak ovrhe teško je utvrditi, ali iz drugoga sačuvanoga izvještaja vidi se da Elizabeta čak ni te 1398. nije uspjela u namjeri da potpuno namiri svoju tražbinu. Naime, izvršenje iste presude od 1. ožujka 1391. na temelju spora kojim je Elizabeta od skrbnika imovine svoga muža Franje tražila povrat miraza od 450 zlatnih dukata u knjizi ovrha ponovno se javlja 21. lipnja 1404. godine. Za razliku od prošloga upisa iz 1398. tribun Begnol de Gallo sada je podnio izvještaj prema kojem je Elizabetu ipak uspio uvesti u posjed jedne Franjine kamene kuće u Zadru s vrtom, stubištem, balkonima, dućanima, konobama, kuhinjama i svim pripadnostima.¹⁵⁶ Iz svega ovoga jasno je da je presuda i više od 13 godina nakon njezina izricanja još uvijek bila pravomoćna te da je izvršena kada su za to stvoreni odgovarajući uvjeti, tj. kada je određena imovina Elizabetina pokojnoga muža bila na raspolaganju da se takvo nešto provede.

U skladu s jačanjem uloge pismenosti mijenjali su se misaoni koncepti o tome kako treba pristupiti rješavanju bilo kojega sudskoga spora pa su tako i suci koji su tijekom druge polovice 14. stoljeća u Zadru rješavali građanske sporove u donošenju presuda polazili od onoga što je zapisano u sudskim knjigama i registrima, a ne od onoga čega se eventualno sjećaju oni sami, parnične stranke ili svjedoci. Većina je sporova znala trajati mjesecima, neki čak i godinama, pa se u takvim situacijama bilo teško prisjetiti svakoga detalja, osobito kada se uzme u obzir da su za trajanja sudskoga postupka mogle nastupiti i više od dvije izmjene sudaca. U tom kontekstu značaj pisane riječi i donošenje presuda na temelju čitanja dokaza, a ne njihova sjećanja dolazi osobito do izražaja.¹⁵⁷ Na temelju pismene tužbe suci su u svakom trenutku mogli dobiti uvid u to tko i zašto nastupa u sudskom postupku, putem zapisa s ročišta mogli su utvrditi jesu li poštivana uobičajena pravila postupovnoga prava koja su vodila spor rješenju te do koje je faze došlo rješavanje spora, a putem obveze

155 CMC, kut. V, fasc. 10, fol. 50.

156 CMC, kut. V, fasc. 10, fol. 71'.

157 Vidi opširnije: D. L. Smail, *The Consumption of Justice*, str. 249.

podnošenja dokaza u pisanom obliku, bilo instrumenata i drugih dokumenata, bilo iskaza svjedoka koje nisu uvijek ispitivali suci osobno, mogli su se na svaki podneseni dokaz vratiti u bilo kojem trenutku i ponovno ga razmotriti ako je to bilo potrebno.

Zbog sve većega obujma sudbene djelatnosti te sve većega broja sudskih spisa koji su iz te djelatnosti proizlazili, razvijali su se usporedo i mehanizmi upisa pojedinih vrsta spisa u sudske knjige. U tom pogledu zadarski sudski spisi druge polovice 14. stoljeća pokazuju svojevrstnu racionalizaciju, tj. sposobnost notara da pravnicičkim rječnikom u što manje riječi obuhvate što više korisnih pravnih informacija koje su sucima mogle biti relevantne u donošenju presuda. Upravo implementacija tih notarskih vještina pri ubilježbi provedenih pravnih radnji lišava sudske zapisnike sokova koji bi eventualno mogli biti interesantni današnjem povjesničaru, a koji iz pozicije notara CMC nisu bili značajni.¹⁵⁸

Ipak, valja istaknuti da sačuvani zapisnici u arhivskom fondu CMC predstavljaju najbrojniju skupinu spisa građansko-sudbene provenijencije bilo kojega dalmatinskoga grada u drugoj polovici 14. stoljeća. Već na toj razini oni se otkrivaju kao osobito vrijedan povijesni izvor. Sačuvani uzorak iz mora nekad postojeće građe zadarske CMC i raznovrsnost spisa dostatni su za istraživanje brojnih aspekata hrvatske srednjovjekovne povijesti. Iako bi nas analiza srednjovjekovnih zadarskih sudskih zapisnika kao povijesnoga vrela odvušla previše od teme rada, može se kao općenita postavka iznijeti da bilježnički spisi, primjerice, otkrivaju samo jednu razinu društvenih odnosa u srednjovjekovnom Zadru, tj. kakve su se isprave i ugovori sklapali i na koji način. Zapisnici zadarskoga građanskoga suda iz druge polovice 14. stoljeća zrcale drugu stranu medalje tih istih društvenih, obiteljskih, imovinskih, posjedovnih, trgovačkih i drugih odnosa u jednoj lokalnoj zajednici i iz prve ruke pokazuju da nisu svi dogovori završavali uspješno, da su razni poslovi znali propadati te da je dobar dio međuljudskih odnosa zbog određenih sukoba trebalo na neki način regulirati sudskim putem jer se pojedinci nisu mogli osobno dogovoriti. Isto tako, iz bilježničkih spisa vidljivo je već na prvi pogled da su do nas došli u određenom formaliziranom obliku koji bilježi neki pravni čin, ali ne i procese dogovaranja i pregovaranja koji stoje iza sačuvanoga pisanoga traga u obliku isprave. Sudski zapisnici pokazuju da iza takvih isprava ponekad znaju stajati potpuno drugačiji odnosi od onih koji su ispravama pribilježeni. Kada oko tih stvari izbiju određeni sukobi i kada se pojedinci u pokušaju zaštite svojih prava obrate sudu gdje moraju iznijeti korijene pojedinih sukoba, sudski zapisnici nerijetko otkrivaju upravo tu dimenziju ljudskih dogovora koji inače ostaju u okvirima usmene komunikacije. Na taj se način naša slika o jednom srednjovjekovnom društvu uvelike usložnjava, otvaraju se mogućnosti da se ona upotpuni ili da se određene spoznaje u nekom obliku izmijene.

158 Vidi opširnije: D. L. Smail, *The Consumption of Justice*, str. 255, 257-258.

U sklopu rada nalaze se i tri priloga. Prvi prilog donosi popis notara CMC od Zadarskoga mira 1358. pa sve do prve polovice 15. stoljeća. Prvi datum kod svakoga notara odnosi se na prvi zabilježeni spomen, a drugi datum na posljednji zabilježeni spomen njegove djelatnosti u svojstvu notara zadarske CMC. Osobe koje nisu djelovale kao stalni notari CMC, već samo kao privremene zamjene, uvučene su prema sredini stranice.

U drugom prilogu rekonstruirane su izvorne cjeline spisa u arhivskom fondu CMC. Podjela je napravljena strukturno i kronološki pa su tablice načinjene u skladu sa sudskim knjigama kojima su pojedine vrste spisa izvorno pripadale. Unutar svake tablice spisi su posloženi kronološki. U prvom stupcu svake tablice predložen je vremenski raspon sačuvanih spisa u svakom pojedinom registru i to tako da datumi označavaju prvi i posljednji započeti predmet u registru. To ne znači da u pojedinim registrima nema i starijih te novijih datuma, ali kako se oni ne odnose na početak nekoga sudskoga postupka, već na naknadne izvještaje sa sudbenih ročišta, bilješke o prizivima, poništenja presuda i sl., za rekonstrukciju izvornih cjelina nisu toliko važni. U drugom stupcu svake tablice nalaze se podaci o tome gdje se danas u arhivskom fondu CMC nalazi svaki pojedini registar ili njegovi ostaci, tj. o kojoj je arhivskoj kutiji i fasciklu riječ. U trećem stupcu označeni su listovi na koje se proteže svaki pojedini registar ili njegovi ostaci. Budući da su se u pojedinim registrima listovi u potpunosti ispremišali, rekonstruiran je izvorni poredak listova za svaki registar. U četvrtom stupcu svake tablice navedeno je ime notara CMC koji je vodio svaki konkretni sačuvani registar. Na kraju, u petom stupcu navode se određene napomene, primjerice o kojim je knjigama procesa riječ za svaki pojedini registar što može biti osobito važno istraživačima koji točno znaju što trebaju tražiti. Tako će, primjerice, sporove oko nekretnina ili zemljišnih posjeda moći tražiti izravno u knjigama koje su označene kao *petitiones de stabili* ili u knjizi pod nazivom *Liber de contradictis*, dok će sporove o mirazima na primjer moći pronaći u knjigama o pokretninama.

U trećem prilogu načinjen je slikovni prikaz stanja sačuvanosti važnijih sudskih knjiga CMC i CDR do 1409. koji zorno pokazuje koliko je građe zapravo izgubljeno.

PRILOZI

Prilog 1: Notari zadarske CMC

Konrad pok. Rangerija, građanin Padove (<i>Coradus condam Rangerii ciuis Paduanus</i>)	
3.1.1349.	(CMC, kut. IV, fasc. 5, p. 109)
14.3.1363.	(CMC, kut. VI, fasc. 7, fol. 47')
Damjan pok. Andrije de Zandequilis iz Parme (<i>Damianus condam Andree de Zandequilis de Parma</i>)	
24.4.1351.	(CMC, kut. IV, fasc. 14, fol. 3')
13.2.1353.	(CMC, kut. IV, fasc. 14, fol. 39')
Rangerije, sin notara Konrada iz Padove (<i>Rangerius filius ser Coradi de Padua</i>)	
7.10.1361.	(CMC, kut. II, fasc. 5, fol. 41)
7.3.1362.	(CMC, kut. III, fasc. 2, fol. 223')
Isnard pok. Romanata de Romanato iz Padove (<i>Isnardus condam Romanati de Romanato de Padua</i>)	
17.11.1362.	(CMC, kut. VI, fasc. 7, fol. 37')
19.2.1364.	(CMC, kut. III, fasc. 1, fol. 222)
Bartolomej pok. Paganina iz Bologne (<i>Bartholomeus condam ser Paganini de Bononia</i>)	
19.2.1364.	(CMC, kut. II, fasc. 4, fol. 19)
7.6.1365.	(CMC, kut. III, fasc. 1, fol. 40)
Ivan de Polis iz Parme (<i>Iohannes de Polis de Parma</i>)	
19.8.1365.	(CMC, kut. III, fasc. 1, fol. 226)
30.4.1367.	(CD 14, doc. 10, str. 22)
Petar zvan Perencan pok. gospodina Açona de Lemicetis iz Padove (<i>Petrus dictus Perencanus condam domini Açonis de Lemicetis de Padua</i>)	
22.4.1366.	(CMC, kut. III, fasc. 1, fol. 46)
23.9.1366. ¹⁵⁹	(CMC, kut. III, fasc. 1, fol. 167)

159 Ovo je zadnji spomen Petra Perencana, ali je on najvjerojatnije mijenjao Ivana de Polis sve to travnja 1367.

Bartolomej pok. Paganina iz Bologne (<i>Bartholomeus condam ser Paganini de Bononia</i>)	
7.5.1367.	(CMC, kut. II, fasc. 4, fol. 1')
7.7.1367.	(CMC, kut. II, fasc. 4, fol. 2)
Klerik Broniktov Franje iz Ferma (<i>Clericus Bronicti Francisci de Firmo</i>)	
14.8.1367.	(CMC, kut. III, fasc. 1, fol. 163')
18.6.1369.	(CMC, kut. IV, fasc. 12, p. 224)
Vannes pok. Bernarda iz Ferma (<i>Vannes condam Bernardi de Firmo</i>)	
31.8.1368.	(CMC, kut. IV, fasc. 5, p. 106)
31.10.1368.	(Arh. sam. sv. Marije, Perg., mapa 4, br. 255.)
Lovro pok. gospodina Gerardina de Alessandrinis iz Reggija (<i>Laurencius condam domini Gerardini de Alessandrinis de Regio</i>)	
7.8.1369.	(CMC, kut. III, fasc. 1, fol. 59)
22.3.1375.	(CMC, kut. IV, fasc. 4/4, p. 90)
Vannes pok. Bernarda iz Ferma (<i>Vannes condam Bernardi de Firmo</i>)	
10.1375. ¹⁶⁰	(CMC, kut. IV, fasc. 4/4, p. 83)
31.3.1379.	(CMC, kut. II, fasc. 7, fol. 16')
Bartolomej pok. Paganina iz Bologne (<i>Bartholomeus condam ser Paganini de Bononia</i>)	
25.10.1381.	(CMC, kut. II, fasc. 3, fol. 7, 9)
Ivan pok. Baldinota de Baldinoctis de Casulis (<i>Johannes quondam Baldinocti de Baldinoctis de Casulis</i>)	
25.10.1381.	(CMC, kut. VI, fasc. 5, fol. 27)
10.5.1386.	(CMC, kut. II, fasc. 3, fol. 40)

160 Točan se datum ne vidi zbog oštećenja lista. Iako se na ovom mjestu Vannes Bernardov iz Ferma ne spominje izravno, nedvojbeno se radi o njegovu rukopisu.

Rajmund sin ser Komina de Modiis iz Asule (<i>Raymundus filius ser Comini de Modiis de Asula</i>)	
16.5.1386. ¹⁶¹	(CMC, kut. II, fasc. 3, fol. 37')
28.6.1389.	(CMC, kut. II, fasc. 3, fol. 59')
Vannes Dominika Ivanova iz Ferma (<i>Vannes Dominici Iohannis de Firmo</i>)	
5.8.1389.	(CMC, kut. II, fasc. 3, fol. 58')
14.9.1390.	(CMC, kut. II, fasc. 3, fol. 68')
Vannes pok. Bernarda iz Ferma (<i>Vannes condam Bernardi de Firmo</i>)	
7.10.1390. ¹⁶²	(CMC, kut. II, fasc. 3, fol. 69)
30.8.1404.	(CMC, kut. III, fasc. 2, fol. 165)
Petar pokojnog Bartolomeja de Annobonis iz Sarzane (<i>Petrus condam Bartholomei de Annobonis de Sarçana</i>)	
6.8.1391.	(CMC, kut. V, fasc. 10, fol. 125)
Petar pokojnog Bartolomeja de Annobonis iz Sarzane (<i>Petrus condam Bartholomei de Annobonis de Sarçana</i>)	
27.8.1392.	(CMC, kut. V, fasc. 7, fol. 15')
Petar pokojnog Bartolomeja de Annobonis iz Sarzane (<i>Petrus condam Bartholomei de Annobonis de Sarçana</i>)	
2.8.1400.	(CMC, kut. V, fasc. 10, fol. 7)
Teodor de Prandino iz Vincenze (<i>Theodorus de Prandino de Vincencia</i>)	
19.9.1404.	(CMC, kut. III, fasc. 2, fol. 55')
26.10.1413.	(CMC, kut. VII, fasc. 2, fol. 80')

161 Rajmund se prije toga javlja i u jednom dokumentu o postavljanju oporučnih izvršitelja od 20. travnja 1385., ali je tada još uvijek bio samo zamjena Ivanu de Casulis. O tome vidi: CMC, kut. II, fasc. 7, fol. 44'. Prvi put se samostalno u svojstvu notara CMC javlja 16. svibnja 1386.

162 Vidi bilješku 56.

Prilog 2: Rekonstrukcija izvornih cjelina spisa u arhivskom fondu CMC**ZADARSKA CURIA MAIOR CIVILIVM****Knjige procesa**

Razdoblje	Položaj u fondu	Poredak listova	Notar	Napomene
29.5.1358. - 6.11.1358.	kut. I, b. 1, fasc. 3	fol. 1-39'	Coradus condam Rangerii de Padua	<i>petitiones ciuiles mobilium</i>
27.6.1358. - 29.4.1360.	kut. III, fasc. 2	fol. 181-194'	Coradus condam Rangerii de Padua	<i>appelationes</i>
7.1.1359. - 14.11.1363.	kut. VI, fasc. 6/3	fol. 1'-20	Coradus condam Rangerii de Padua (do 4.12.1362.) Rangerius filius ser Coradi de Padua (od studenoga 1361. do kraja veljače 1362.) Isnardus Romanati de Romanato de Padua (od 1.3.1363.)	<i>Liber de contradictis</i> listovi su okrenuti naopako pa verso stranice idu prije recto stranica
15.6.1359. - 2.5.1360.	kut. II, fasc. 5	fol. 70, 87, 71-86'	Coradus condam Rangerii de Padua	<i>petitiones ciuiles mobilium</i>
7.1.1361. - 21.2.1363.	kut. II, fasc. 5	fol. 36-51'	Coradus condam Rangerii de Padua (kroz cijeli dio) Rangerius filius ser Coradi de Padua (zajedno s Konradom od 7.10.1361. do 5.3.1362.) Isnardus Romanati de Romanato de Padua (u naknadnim upisima od 6.5.1363.)	<i>Quaternus appellationum</i> (oznaka na registru)
22.1.1361. - 11.3.1362. ¹⁶³	kut. III, fasc. 2	fol. 195-209', 212-223', 210-211', 224-225'	Coradus condam Rangerii de Padua (kroz cijeli dio) Rangerius filius ser Coradi de Padua (zajedno s Konradom od 5.11.1361. do 7.3.1362.) Isnardus Romanati de Romanato de Padua (u naknadnim upisima od 5.5.1363.)	<i>petitiones ciuiles mobilium</i>

163 Budući da u svesku nema oznake godine, datiranje se može provesti posredno. Naime, na fol. 214 sudac je strankama u upisu od 6. travnja odobrio rok za provedbu određenih pravnih radnji do završetka uskršnjih blagdana. Kako je Uskrs 1362. bio 17. travnja, to znači da ne može biti govora ni o jednoj drugoj okolnoj godini jer jer Uskrs 1361. bio 28. ožujka, 1363. bio je 2. travnja, a 1364. bio je 24. ožujka.

Razdoblje	Položaj u fondu	Poredak listova	Notar	Napomene
< 05.1362. - 7.6.1363.	kut. VI, fasc. 7	fol. 19-60'	Coradus condam Rangerii de Padua (do 14.3.1363.) Isnardus Romanati de Romanato de Padua (od 17.11.1362. s Konradom, a od 20.3.1363. sam) Bartholomeus ser Paganini de Bononia (u naknadnim upisima od ožujka 1364.)	<i>petitiones ciuiles mobilium</i>
17.10.1362. - 24.1.1363.	kut. II, fasc. 2 kut. II, fasc. 4 kut. VII, fasc. 2	fol. 37 fol. 6-19' fol. 19'-19	Coradus condam Rangerii de Padua (do 18.2.1363.) Isnardus Romanati de Romanato de Padua (zajedno s Konradom od 9.1.1363.) Bartholomeus ser Paganini de Bononia (u naknadnim upisima od 19.2.1364.)	<i>petitiones de stabilibus</i> list iz kut. VII, fasc. 2 je okrenut naopako
početak 1364.	kut. I, b. 1, fasc. 2	fol. 20	Isnardus Romanati de Romanato de Padua	
<22.8.1365. - 12.1365. 12.1365. - 18.8.1366.	kut. III, fasc. 1 kut. III, fasc. 1	fol. 189-202', 217, 203-209', 211, 210, 212- 216', 218-225', 227 fol. 62, 61, 63, 155-156', 159- 170', 157-158', 64-65', 154	Iohannes de Polis de Parma	<i>petitiones de stabilibus</i>
19.8.1365. - 17.3.1366.	kut. III, fasc. 1	fol. 226, 27-45'	Iohannes de Polis de Parma (kroz cijeli dio) Clericus Bronicti Francisci de Firmo (u naknadnim upisima od 9.11.1367.)	<i>Liber de contradictis</i>
22.4.1366.	kut. III, fasc. 1	fol. 46	Petrus Perençanus de Padua	<i>Liber successionum</i>
12.8.1367. - 18.6.1369.	kut. IV, fasc. 9 kut. IV, fasc. 11 kut. IV, fasc. 12	p. 154-160 p. 194-197 p. 198-237	Clericus Bronicti Francisci de Firmo (kroz cijeli dio) Laurencius de Alessandrinis de Regio (u naknadnim upisima od 9.8.1369.)	<i>petitiones de stabilibus</i>
4.9.1367. - 25.2.1369.	kut. III, fasc. 1	fol. 25, 1-22'	Clericus Bronicti Francisci de Firmo (kroz cijeli dio) Laurencius de Alessandrinis de Regio (u naknadnim upisima od 9.10.1369.)	<i>Liber successionum</i> (oznaka na registru)

Razdoblje	Položaj u fondu	Poredak listova	Notar	Napomene
9.7.1368. - 30.5.1369.	kut. III, fasc. 1	fol. 26, 53-60'	Clericus Bronicti Francisci de Firmo (kroz cijeli dio) Laurencius de Alessandrinis de Regio (u naknadnim upisima od 7.8.1369.)	<i>Liber de contradictis</i> (oznaka na registru)
21.8.1369.	kut. IV, fasc. 8	p. 150-151	Laurencius de Alessandrinis de Regio	<i>petitiones de stabilibus</i>
8.10.1369. - 27.10.1369.	kut. IV, fasc. 5	p. 95-102	Laurencius de Alessandrinis de Regio	<i>petitiones de stabilibus</i>
10.11.1369. - 20.1.1370. 25.1.1370. - 10.2.1370.	kut. IV, fasc. 4/3 kut. IV, fasc. 5	p. 63-74 p. 103-110	Laurencius de Alessandrinis de Regio	<i>petitiones de stabilibus</i>
5.3.1370.	kut. IV, fasc. 8	p. 152-153	Laurencius de Alessandrinis de Regio	<i>petitiones de stabilibus</i>
29.8.1370. - 20.10.1370. 2.10.1370. - 12.1.1371.	kut. IV, fasc. 6	p. 125-128 p. 113-124	Laurencius de Alessandrinis de Regio	<i>petitiones de stabilibus</i>
17.6.1371. - 13.8.1371. 9.10.1371. - 16.10.1371.	kut. IV, fasc. 6	p. 133-145 p. 129-132	Laurencius de Alessandrinis de Regio	<i>petitiones de stabilibus</i>
<30.1.1372.	kut. IV, fasc. 7	p. 146-149	Laurencius de Alessandrinis de Regio	<i>petitiones de stabilibus</i>
29.1.1372. - 16.4.1372.	kut. IV, fasc. 13	p. 238-239, 242-267	Laurencius de Alessandrinis de Regio	<i>petitiones de stabilibus</i>
7.5.1372. - 2.8.1372. 10.8.1372. - 17.2.1373. 17.2.1373. - 18.2.1373.	kut. IV, fasc. 4/1 kut. IV, fasc. 3 kut. IV, fasc. 4/1	p. 1-18 fol. 1, 3-12', 2 p. 19-24	Laurencius de Alessandrinis de Regio	<i>petitiones de stabilibus</i>
7.3.1373. - 23.4.1373.	kut. IV, fasc. 4/1	p. 26-25, 27-36	Laurencius de Alessandrinis de Regio	<i>petitiones de stabilibus</i>
5.8.1374. - 22.8.1374.	kut. IV, fasc. 4/2	p. 37-62	Laurencius de Alessandrinis de Regio	<i>petitiones de stabilibus</i>
13.11.1374. - 22.3.1375.	kut. IV, fasc. 4/4	p. 75-82, 83-90	Laurencius de Alessandrinis de Regio	<i>petitiones de stabilibus</i>
5.11.1381. - 13.8.1386.	kut. II, fasc. 7	fol. 1-50'	Iohannes condam Baldi- nocti de Casulis	<i>petitiones de stabilibus</i>

Razdoblje	Položaj u fondu	Poredak listova	Notar	Napomene
19.3.1386. - 2.3.1387.	kut. V, fasc. 11	fol. 12'-12, 1, 4'-4, 5'-5, 6-7', 8'-8, 9'-9, 10'-10, 11'-11, 17-19', 16, 15'-15, 13'-13, 27, 26, 25, 23, 24, 22, 21, 20, 2, 3	Iohannes condam Baldinocti de Casulis (19.3.1386.) Raymundus filius ser Comini de Modiis de Asula (6.6.1386. - 2.3.1387.)	<i>petitiones ciuiles mobilium</i> svi listovi su vertikalno pokidani napola, a sačuvana je samo jedna polovica svakoga lista / pojedini listovi su okrenuti naopako, pa tada verso stranice idu prije recto stranica / fol. 14 pripada fondu CCM
31.5.1391. - 8.12.1391.	kut. V, fasc. 8 kut. III, fasc. 2 kut. V, fasc. 8	fol. 1-19' fol. 147 fol. 20	Vannes condam Bernardi de Firmo	<i>petitiones ciuiles mobilium</i>
28.10.1392. - 12.1.1394.	kut. V, fasc. 10 kut. V, fasc. 5 kut. V, fasc. 6 kut. III, fasc. 2 kut. V, fasc. 7	fol. 143-162' fol. 55-74' fol. 1-18' fol. 90-95' fol. 1-20'	Vannes condam Bernardi de Firmo	<i>petitiones ciuiles mobilium</i>
6.3.1394. - 03.1394.	kut. V, fasc. 10	fol. 22-23'	Vannes condam Bernardi de Firmo	<i>petitiones ciuiles mobilium</i>
16.6.1394. - 26.8.1394.	kut. III, fasc. 2	fol. 70-89'	Vannes condam Bernardi de Firmo	<i>petitiones ciuiles mobilium</i>
29.9.1394. - 6.10.1394.	kut. V, fasc. 10	fol. 74-76'	Vannes condam Bernardi de Firmo	<i>petitiones ciuiles mobilium</i> fol. 74 i 75 nije prava sredina, tj. neki listovi nedostaju
9.12.1394. - 28.2.1395.	kut. V, fasc. 1	fol. 1-10'	Vannes condam Bernardi de Firmo	<i>petitiones ciuiles mobilium</i>
11.3.1395. - 6.5.1395	kut. III, fasc. 2	fol. 119 fol. 108	Vannes condam Bernardi de Firmo	<i>petitiones ciuiles mobilium</i>
6.8.1396. - 16.8.1396.	kut. V, fasc. 10	fol. 29-36'	Vannes condam Bernardi de Firmo	<i>petitiones ciuiles mobilium</i>
11.3.1397. - 19.6.1397.	kut. III, fasc. 2	fol. 133-137', 139-142', 138, 143-146'	Vannes condam Bernardi de Firmo	<i>petitiones ciuiles mobilium</i>
6.8.1397. - 11.11.1397.	kut. III, fasc. 2	fol. 1, 5-12', 19, 2-3', 13, 4, 16, 14, 17-18'	Vannes condam Bernardi de Firmo	<i>petitiones ciuiles mobilium</i>
<15.4.1398. - 30.6.1398.	kut. V, fasc. 10 kut. III, fasc. 2 kut. V, fasc. 10	fol. 228 fol. 36-41', 44-45' fol. 163	Vannes condam Bernardi de Firmo	<i>petitiones ciuiles mobilium</i>
2.11.1398.	kut. V, fasc. 10	fol. 88	Vannes condam Bernardi de Firmo	<i>petitiones ciuiles mobilium</i>
>16.11.1398.	kut. V, fasc. 10	fol. 229	Vannes condam Bernardi de Firmo	<i>petitiones ciuiles mobilium</i>

Razdoblje	Položaj u fondu	Poredak listova	Notar	Napomene
9.12.1398.	kut. V, fasc. 10	fol. 120	Vannes condam Bernardi de Firmo	<i>petitiones ciuiles mobilium</i>
21.2.1399. - 24.4.1399.	kut. III, fasc. 2 kut. V, fasc. 10	fol. 20, 130-131', 21, 132 fol. 25, 89-90', 26	Vannes condam Bernardi de Firmo	<i>petitiones ciuiles mobilium</i>
17.3.1400. - 8.4.1400. 28.10.1400.	kut. III, fasc. 2	fol. 180, 170-174' fol. 175	Vannes condam Bernardi de Firmo	<i>petitiones ciuiles mobilium</i>
03.1401.	kut. III, fasc. 2	fol. 62-69'	Vannes condam Bernardi de Firmo	<i>petitiones ciuiles mobilium</i> Točni datumi se ne vide zbog oštećenja listova.
7.1.1402. - 2.3.1402.	kut. III, fasc. 2	fol. 30-32', 129, 33-35'	Vannes condam Bernardi de Firmo	<i>petitiones ciuiles mobilium</i>
1.12.1402. - 22.2.1403.	kut. III, fasc. 2	fol. 148-157'	Vannes condam Bernardi de Firmo	<i>petitiones ciuiles mobilium</i>
prije 29.2.1403.	kut. III, fasc. 2	fol. 29	Vannes condam Bernardi de Firmo Theodorus de Prandino de Vincencia (u naknadnom upisu na kraju)	<i>petitiones ciuiles mobilium</i>
20.4.1403. - 8.6.1403.	kut. III, fasc. 2	fol. 114-118', 109-113'	Vannes condam Bernardi de Firmo Theodorus de Prandino de Vincencia (u naknadnim upisima)	<i>petitiones ciuiles mobilium</i>
1.10.1403. - 13.12.1403.	kut. V, fasc. 10	fol. 121, 123-131', 122, 132', 37-38'	Vannes condam Bernardi de Firmo Theodorus de Prandino de Vincencia (u naknadnim upisima)	<i>petitiones ciuiles mobilium</i>
< 9.1.1404. - 22.5.1404.	kut. III, fasc. 2 kut. V, fasc. 10 kut. III, fasc. 2 kut. V, fasc. 10	fol. 58-61' fol. 192-193' fol. 128 fol. 24	Vannes condam Bernardi de Firmo Theodorus de Prandino de Vincencia (u naknadnim upisima)	<i>petitiones ciuiles mobilium</i>
2.10.1404. - 10.4.1405.	kut. VII, fasc. 2	fol. 1, 82-107', 2	Theodorus de Prandino de Vincencia	<i>Petitiones et actus ciuiles mobilium</i> (oznaka na registru)
23.10.1404. - 11.3.1410.	kut. VII, fasc. 2	fol. 3, 45, 4-5', 8-18'	Theodorus de Prandino de Vincencia	<i>Liber de contradictis</i> fol. 6-7' je dražbovni brevijar
23.11.1404. - 8.2.1406. <20.3.1406.	kut. VII, fasc. 2 kut. VI, fasc. 5	fol. 20-44', 52 fol. 58'-58	Theodorus de Prandino de Vincencia	<i>petitiones de stabilibus</i>
4.2.1407.	kut. VII, fasc. 1/11	fol. 1	Theodorus de Prandino de Vincencia	<i>petitiones ciuiles mobilium</i>

Razdoblje	Položaj u fondu	Poredak listova	Notar	Napomene
23.1.1408. - 12.9.1413.	kut. VII, fasc. 2	fol. 60-81'	Theodorus de Prandino de Vincencia	<i>Liber successionum</i>
8.11.1411. - 22.11.1411.	kut. VI, fasc. 2	fol. 2	Theodorus de Prandino de Vincencia	<i>Liber de contradictis</i>
7.5., 27.6., 14.10.	kut. I, b. 1, fasc. 2	fol. 16, 15'-15	Coradus condam Rangerii de Padua	po notaru prije 1363.
?	kut. IV, fasc. 11	p. 190-191	Laurencius de Alessandrinis de Regio	po notaru između 1369. i 1375.
4.6. - 15.6.	kut. III, fasc. 2	fol. 176-179'	Bartholomeus ser Paganini de Bononia Vannes condam Bernardi de Firmo (u naknadnim upisima)	po notarima iza 1375.

Iskazi svjedoka

Razdoblje	Položaj u fondu	Poredak listova	Notar	Napomene
26.2.1359. - 6.10.1359.	kut. IV, fasc. 16	fol. 2, 4, 4(!), 5-12', 14-21', 23-33'	Coradus condam Rangerii de Padua	prva dva lista koja nisu numerirana pripadaju knjizi presuda
1.2.1362. - 7.6.1362.	kut. II, fasc. 1	fol. 1, 3-6', 9, 8, 10, 11, 13, 15-18', 20, 21, 23, 25, 27, 28, 30-33', 35, 36, 38, 39, 37, 40, 42, 34, 43-47', 29, 48, 26, 49, 24, 50, 51, 22, 19, 52, 41, 53, 54, 14, 55, 12, 56, 57, 7, 58, 59, 2	Coradus condam Rangerii de Padua Rangerius filius ser Coradi de Padua (zajedno s Konradom od 1.2. do 6.3.1362.)	
2.5.1363. - 23.7.1363.	kut. II, fasc. 4 kut. I, b. 1, fasc. 1	fol. 20 fol. 1-3', 5, 6, 4, 7-11', 13, 14, 16, 15, 17, 19, 18, 20-27', 30, 29, 31, 33, 34, 28, 35, 37, 39, 40, 45, 46, 42, 48, 38, 44, 49-51', 47, 52, 43, 41, 53, 36, 54, 55, 32, 56-63', 12, 64-73'	Isnardus Romanati de Romanato de Padua	
23.8.1365. - 21.6.1366.	kut. III, fasc. 1	fol. 74-111', 112-153'	Iohannes de Polis de Parma	
25.7.1366. - 25.8.1366.	kut. III, fasc. 1	66-72'	Iohannes de Polis de Parma	<i>Tertius quaternus testificationum</i> (oznaka na registru)
29.4.1367.	kut. III, fasc. 1	fol. 73	Iohannes de Polis de Parma	
10.2.1392. - 20.6.1392.	kut. V, fasc. 9	14 listova, nisu numerirani	Vannes condam Bernardi de Firmo	<i>Testium liber</i> (oznaka na registru)

3.11.1393. - 23.1.1394. 28.6.1394.	kut. III, fasc. 2	fol. 22-27'	Vannes condam Bernardi de Firmo	
>12.11.1394. - <10.12.[1394.]	kut. V, fasc. 10	fol. 164-179'	Vannes condam Bernardi de Firmo	
1.11.1398.	kut. III, fasc. 2	fol. 42-43'	Vannes condam Bernardi de Firmo	
12.2.1402. 9.12.1402. 4.4.1403. 6.4.1403. 20.4.[1403.] 26.6.1403.	kut. V, fasc. 10	fol. 77, 78-85', 87, 86	Vannes condam Bernardi de Firmo	<i>Quaternus testium et intentionum</i> (oznaka na fol. 77)
2.11.1405. - 15.1.1408.	kut. VII, fasc. 1/11	fol. 2-14, 14a, 14'-21'	Theodorus de Prandi- no de Vincencia	
27.3.1408.	kut. VII, fasc. 2	fol. 59		
?	kut. I, b. 2, fasc. 2	fol. 37	Vannes condam Dominici de Firmo	po notaru 1389. ili 1390.
?	kut. III, fasc. 2	fol. 96-107'	Vannes condam Bernardi de Firmo	po notaru 90-e go- dine 14. ili početak 15. stoljeća
?	kut. V, fasc. 10	fol. 20-21'	Vannes condam Bernardi de Firmo	po notaru 90-e go- dine 14. ili početak 15. stoljeća
?	kut. V, fasc. 10	fol. 230-233'	Vannes condam Bernardi de Firmo	po notaru 90-e go- dine 14. ili početak 15. stoljeća
?	kut. V, fasc. 11	fol. 28		intencija napisana nepoznatom ru- kom, s nadopuna- ma notara Teodora de Prandino
?	kut. II, fasc. 8	fol. 21, 22		intencija napisana nepoznatom rukom

Presude

Razdoblje	Položaj u fondu	Poredak listova	Notar	Napomene
< 18.3.1359. - 20.8.1359.	kut. VI, fasc. 6/1 kut. IV, fasc. 16	fol. 1-22' sine fol. (prva 2 lista)	Coradus condam Ran- gerii de Padua	
11.10.1359. - 26.6.1360.	kut. II, fasc. 5	fol. 4, 2, 6-8, 3, 5, 9-18', 20-32', 19, 33, 34, 35, 52, 53	Coradus condam Ran- gerii de Padua	

14.1.1363. - 14.12.1363.	kut. IV, fasc. 1 kut. II, fasc. 5	fol. 1-41' fol. 56	Coradus condam Ran- gerii de Padua Isnardus Romanati de Romanato de Padua (od 24.5.1363.)	
< 16.2.1364. - 20.4.1364.	kut. II, fasc. 2	fol. 1-6', 8-19', 7, 20-25'	Isnardus Romanati de Romanato de Padua (do fol. 12') Bartholomeus ser Paga- nini de Bononia (od fol. 13)	
15.7.1386. - 31.8.1388.	kut. VI, fasc. 5	fol. 62-81', 96-120'	Raymundus filius ser Comini de Modiis de Asula	
< 5.2.1389. - 28.6.1389.	kut. VI, fasc. 5	fol. 82-95'	Raymundus filius ser Comini de Modiis de Asula	
kraj 1389. ili početak 1390. - 02.1390.	kut. I, b. 2, fasc. 2	fol. 68-80'	Vannes condam Domi- nici de Firmo	
04.1390. - 06.1390.	kut. I, b. 2, fasc. 2	fol. 30-33'	Vannes condam Domi- nici de Firmo	
16.12.1392. - 27.1.1393.	kut. V, fasc. 10	fol. 219, 114-119'	Vannes condam Bernar- di de Firmo	
1.2.1393. - 22.3.1393.	kut. V, fasc. 10	fol. 94-113'	Vannes condam Bernar- di de Firmo	
22.3.1393. - 30.8.1393.	kut. V, fasc. 4	fol. 35-54'	Vannes condam Bernar- di de Firmo	
30.8.1393. - 9.12.1393.	kut. V, fasc. 10	fol. 220-227'	Vannes condam Bernar- di de Firmo	
02.1395. - 13.2.1395.	kut. V, fasc. 10	fol. 180-191'	Vannes condam Bernar- di de Firmo	
11.5.1395. - 27.8.1395.	kut. V, fasc. 10	fol. 209, 210-217', 218	Vannes condam Bernar- di de Firmo	
27.8.1395. - 9.10.1395.	kut. V, fasc. 10	fol. 194-207'	Vannes condam Bernar- di de Firmo	
1397./1398., indictione VI	kut. V, fasc. 10	fol. 139-142'	Vannes condam Bernar- di de Firmo	indikcija je VI, što znači da je iz- među 24.9.1397. i 23.9.1398.
<13.3.1398. - 27.6.1398.	kut. V, fasc. 2	fol. 11-22'	Vannes condam Bernar- di de Firmo	
27.6.1398. - 26.10.1398. 30. i 31.8.1398.	kut. V, fasc. 3 kut. V, fasc. 10	fol. 23-34' fol. 133-134'	Vannes condam Bernar- di de Firmo	
16.12.1398.	kut. V, fasc. 10	fol. 73	Vannes condam Bernar- di de Firmo	

19.2.1404. - 20.3.1404.	kut. V, fasc. 10	fol. 137, 135-136', 138, 208	Vannes condam Bernardi de Firmo	fol. 137 je okrenut naopako
28.6.1404. - 30.8.1404.	kut. III, fasc. 2	fol. 158-167'	Vannes condam Bernardi de Firmo	
?	kut. II, fasc. 8	fol. 25	Coradus condam Rangerii de Padua	po notaru prije 1363.
?	kut. V, fasc. 10	fol. 91-92'	Vannes condam Bernardi de Firmo	po notaru 90-e godine 14. ili početak 15. stoljeća

Izvjestaji o dodjeli založnoga prava zbog ogluhe tuženika (*districtae*)

Razdoblje	Položaj u fondu	Poredak listova	Notar	Napomene
12.6.1359. - 5.3.1363.	kut. II, fasc. 5	fol. 57-69'	Coradus condam Rangerii de Padua (do 18.2.1363.) Rangerius filius ser Coradi de Padua (umjesto Konrada od 15.11.1361. do 14.2.1362.) Isnardus Romanati de Romanato de Padua (od 5.3.1363.)	

Ostavinske rasprave

Razdoblje	Položaj u fondu	Poredak listova	Notar	Napomene
1.4.1351. - 22.2.1353.	kut. IV, fasc. 14	fol. 1-40'	Coradus condam Rangerii de Padua Damianus condam Andree de Zandequilis de Parma	notari se izmjenjuju kroz čitav fascikl / objavio G. Ravančić

ZADARSKA CURIA DOMINORUM RECTORUM

Knjiga izvršenja presuda (*Liber possessorum*)

Razdoblje	Položaj u fondu	Poredak listova	Notar	Napomene
27.4.1366. - 13.5.1366.	kut. III, fasc. 1	fol. 47-52'	Petrus Perençanus de Padua	
8.11.1381. - 20.2.1391.	kut. II, fasc. 3	fol. 1-79'	Iohannes condam Baldinocti de Casulis (fol. 1-37: 8.11.1381. - 17.4.1386.) Raymundus filius ser Comini de Modii de Asula (fol. 37-58: 6.6.1386. - 24.6.1389.) Vannes condam Dominici de Firmo (fol. 58'-68': 5.8.1389. - 14.9.1390.) Vannes condam Bernardi de Firmo (fol. 69-79': 7.10.1390. - 20.2.1391.)	

8.2.1394. - 21.9.1394.	kut. V, fasc. 10	fol. 246-255'	Vannes condam Bernardi de Firmo	
7.10.1394. - 16.5.1395.	kut. V, fasc. 10	fol. 234-240', 243-245'	Vannes condam Bernardi de Firmo	
26.8.1396. - 10.9.1397.	kut. V, fasc. 10	fol. 39-48'	Vannes condam Bernardi de Firmo	
8.11.1397. - 20.9.1398.	kut. V, fasc. 10	fol. 49-58'	Vannes condam Bernardi de Firmo	
21.3.1399.	kut. V, fasc. 10	fol. 28	Vannes condam Bernardi de Firmo	
20.1.1400. - 5.2.1401.	kut. V, fasc. 10	fol. 2-11'	Vannes condam Bernardi de Firmo	
2.5.1402. - 10.10.1403.	kut. III, fasc. 2	fol. 120-127'	Vannes condam Bernardi de Firmo	
16.1.1404. - 4.8.1404.	kut. V, fasc. 10	fol. 59-72'	Vannes condam Bernardi de Firmo	
?	kut. III, fasc. 2	fol. 46-47'	Vannes condam Bernardi de Firmo	vjerojatno početak 15. stoljeća

Knjiga ponuda za otkup zaloga (*Liber presentationum pignorum*)

Razdoblje	Položaj u fondu	Poredak listova	Notar	Napomene
1.6.1386. - 7.2.1388.	kut. VI, fasc. 5	fol. 34-49'	Raymundus filius ser Comini de Modiis de Asula	
7.9.1392. - 17.4.1393.	kut. I, b. 2, fasc. 3	fol. 37-48'	Vannes condam Bernardi de Firmo	
26.6.1395. - 13.12.1395.	kut. I, b. 2, fasc. 3	fol. 69-76'	Vannes condam Bernardi de Firmo	
10.3.1396. - 7.3.1397.	kut. I, b. 2, fasc. 3	fol. 6-15'	Vannes condam Bernardi de Firmo	
12.6.1397. - 6.8.1397.	kut. I, b. 2, fasc. 3	fol. 27	Vannes condam Bernardi de Firmo	
30.1.1398. - 11.6.1399.	kut. I, b. 2, fasc. 3	fol. 28, 29-35', 36, 16-26'	Vannes condam Bernardi de Firmo	
11.8.1399. - 28.8.1399.	kut. I, b. 2, fasc. 3	fol. 77	Vannes condam Bernardi de Firmo	
9.4.1400. - 16.2.1401.	kut. I, b. 2, fasc. 3	fol. 60-68'	Vannes condam Bernardi de Firmo	
< 7.4.1401. - 9.9.1401.	kut. V, fasc. 10	fol. 12-19'	Vannes condam Bernardi de Firmo	
21.8.1402. - 19.4.1403.	kut. I, b. 2, fasc. 3	fol. 49-59'	Vannes condam Bernardi de Firmo	

Knjiga imenovanja skrbnika i oporučnih izvršitelja
(Liber institutionum et substitutionum)

Razdoblje	Položaj u fondu	Poredak listova	Notar	Napomene
29.4.1403. - 9.3.1405.	kut. III, fasc. 2	fol. 48-57'	Vannes condam Bernardi de Firmo (do 26.8.1404.) Theodorus de Prandino de Vincencia (od 19.9.1404.)	

Acta civilia extraordinaria

Razdoblje	Položaj u fondu	Poredak listova	Notar	Napomene
9.5.1358. - 4.11.1359.	kut. IV, fasc. 15 kut. VI, fasc. 4 kut. VI, fasc. 6/2	fol. 1-40' fol. 1 fol. 1-36'	Coradus condam Rangerii de Padua	kut. IV, fasc. 15, fol. 39'-40 su pisani rukom nekoga drugoga notara.
20.3.1362. - 6.8.1363.	kut. I, b. 1, fasc. 2	fol. 1-12', 14, 13, 17-19'	Coradus condam Rangerii de Padua (do 28.2.1363.) Isnardus Romanati de Romanato de Padua (od 15.3.1363.)	
7.9.1365. - 22.3.1366.	kut. III, fasc. 1	fol. 171-188'	Iohannes de Polis de Parma	
29.4.1367. - 4.7.1367.	kut. II, fasc. 4	fol. 1, 5, 2, 3, 4	Iohannes de Polis de Parma (fol. 1, 1' - 29.4.1367.) Bartholomeus ser Paganini de Bononia (fol. 1'-5: 7.5.1367. - 4.7.1367.)	na fol. 3 je jedan upis nekoga trećega notara
27.8.1369. - 6.3.1370.	kut. IV, fasc. 2	fol. V-XVIII'	Laurencius de Alessandrinis de Regio	na kraju se nalazi jedna nepaginirana ceduljica
19.6.1371. - 3.3.1372.	kut. IV, fasc. 10 kut. IV, fasc. 9	p. 163-189 p. 161-162	Laurencius de Alessandrinis de Regio	
11.1371.	kut. IV, fasc. 13	p. 240-241	Laurencius de Alessandrinis de Regio	
25.10.1381. - 22.1.1382. 25.4.1382. - 31.10.1382. 9.3.[1385.] - 16.3.[1385.] 5.4.1385. - 5.10.1386. 9.12.1386. - 31.1.1387. 20.2.1387. - 10.6.1389.	kut. VI, fasc. 5 kut. II, fasc. 8 kut. II, fasc. 8 kut. II, fasc. 8 kut. VI, fasc. 5 kut. VI, fasc. 5	fol. 27, 29 fol. 1-10' fol. 26 fol. 11-20' fol. 28, 30 fol. 50-53', 1-25', 54-57'	Iohannes condam Baldinocti de Casulis (do 14.4.1386.) Raymundus filius ser Comini de Modiis de Asula (od 5.7.1386.)	u kut. II, fasc. 8, fol. 10'-11 je sredina u kojoj nedostaje veći komad jer je na fol. 10' 1382., a na fol. 11. 1385. godina kut. II, fasc. 8, fol. 26 je datiran po sucima

[Između 1381. i 1386.]	kut. II, fasc. 8	fol. 23, 24	Iohannes condam Baldinocti de Casulis	Ide negdje u prethodni registar, ali je nemoгуće utvrditi godinu
09.1389. - 6.3.1391.	kut. I, b. 2, fasc. 2	fol. 38-67'	Vannes condam Dominici de Firmo (do 10.9.1390.) Vannes condam Bernardi de Firmo (od 19.10.1390.)	
1398.	kut. III, fasc. 2	fol. 168-169'	Vannes condam Bernardi de Firmo	
22.6.1399.	kut. V, fasc. 10	fol. 1	Vannes condam Bernardi de Firmo	
20.9.1404. - 13.12.1407.	kut. VII, fasc. 1/1 kut. VII, fasc. 1/4 kut. VII, fasc. 1/1	fol. 1-7'; 14 fol. 1-4'; 6-7', 8'-8, fol. 8-12', s. fol., 13, 15-33'	Theodorus de Prandino de Vincencia	<i>Acta civilia extraordinaria</i> (oznaka na registru u kut. VII, fasc. 1/1, fol. 1)
3.9.1407.	kut. VI, fasc. 2	fol. 1	Theodorus de Prandino de Vincencia	
28.9. - 3.10.	kut. IV, fasc. 5	p. 93-94	Laurencius de Alessandrini de Regio	po notaru između 1369. i 1375.
12.10. - 3.11.	kut. IV, fasc. 11	p. 192-193	Laurencius de Alessandrini de Regio	po notaru između 1369. i 1375.
?	kut. VII, fasc. 1/4	fol 5	Theodorus de Prandino de Vincencia	po notaru 1404. ili poslije

ZADARSKA CURIA CONSULUM ET MARIS

Razdoblje	Položaj u fondu	Poredak listova	Notar	Napomene
23.10.[1385.] 13.11.1385.	kut. V, fasc. 11	fol. 14', 14	Iohannes condam Baldinocti de Casulis	jedan poništen proces
<17.6.[1388.]	kut. II, fasc. 5	fol. 54	Raymundus filius ser Comini de Modiis de Asula	datirano po rektorima vjerojatno CCM po vrsti spora
1.10.1388. - 3.10.1388.	kut. VI, fasc. 5	fol. 31-32'	Raymundus filius ser Comini de Modiis de Asula	dva procesa
19.1.1388. - 17.2.1393.	kut. VI, fasc. 5 kut. VI, fasc. 4	fol. 33 fol. 2-16'	Raymundus filius ser Comini de Modiis de Asula Vannes condam Dominici de Firmo (od 4.11.1390.)	intencije i iskazi svjedoka

29.12.1389. - 9.1.1391. 15.2.1392. - 23.1.1393. 11.6.1393. - 13.2.1394. 16.11.1394.	kut. II, fasc. 6	fol. 23, 6-9', 10, 11-22', 24-26', 27- 29', 4-5' fol. 30, 32, 31, 33-42', 44, 43, 45-52' fol. 53-63', 3, 1, 2 fol. 65	Vannes condam Dominici de Firmo	proces, ima dosta većih praznina
6.9.1389. 4.12.1389. - 21.2.1390. 30.7.1390. - 14.11.1390. 30.6.1391. - 14.8.1391. 6.9.1391.	kut. I, b. 2, fasc. 2	fol. 8, 3 fol. 4-7' fol. 9-13', 1 fol. 14 fol. 15	Vannes condam Dominici de Firmo	presude fol. 14 datiran po sucima
16.9.1391. - 22.6.1392.	kut. I, b. 2, fasc. 1	fol. 27-42'	Vannes condam Dominici de Firmo	presude
8.7.1392. - 13.1.1394.	kut. I, b. 2, fasc. 1	fol. 43-59'	Vannes condam Dominici de Firmo	presude fol. 60 su korice
3.6.1394. - 2.10.1395.	kut. I, b. 2, fasc. 1	fol. 2-26'	Vannes condam Dominici de Firmo	iskazi svjedoka fol. 1 su korice
8.3.1395. - 3.10.1395.	kut. I, b. 2, fasc. 2	fol. 16, 18, 20-29', 17	Vannes condam Dominici de Firmo	iskazi svjedoka fol. 19 nema u re- gistru
8.2.1409. - 4.8.1410.	kut. VII, fasc. 2	fol. 108- 115'	Theodorus de Prandino de Vincencia	<i>Liber sententiarum consulum</i> (oznaka na registru)
6.5.1410.	kut. VII, fasc. 2	fol. 56, 57	Theodorus de Prandino de Vincencia	Intencije nepoznat rukopis, iskazi TP
20.10.1422.	kut. VII, fasc. 1/5	fol. 3	Theodorus de Prandino de Vincencia	presuda
?	kut. VII, fasc. 2	fol. 58		stavljeno u CCM zbog spora u vezi s nekim brodom

DRUGE VRSTE SPISA

Razdoblje	Položaj u fonsu	Poredak listova	Notar	Napomene
5.3.1367. - 10.7.1367.	kut. VI, fasc. 7	fol. 1-14'	Petrus Perençanus de Padua	prizivni postupak koji po nalogu bana Konje rješavaju Zadrani
2.3.1378.	kut. IV, fasc. 5	p. 112, 111		instrumenti
25.3.1378.	kut. III, fasc. 2	fol. 28		dražbovni brevijar

< 8.12.1383. - 27.2.1385.	kut. II, fasc. 10	fol. 4-8', 3	Raymundus filius ser Comini de Modiis de Asula	<i>libellus appellatorius</i>
1389.	kut. II, fasc. 10	fol. 2		
16.4.1390.	kut. II, fasc. 10	fol. 1		instrument
8.8.1391. - 8.6.1393.	kut. VI, fasc. 1	fol. 1-41', 43-46', 42	Baudinus quondam An- geli notarii de Baudino de Brazzis	instrumenti
3.8.1392.	kut. I, b. 2, fasc. 2	fol. 34-35'		inventar
1392.	kut. II, fasc. 5	fol. 55		
04.1393.	kut. I, b. 2, fasc. 2	fol. 2	Vannes condam Domi- nici de Firmo	presuda mirovnoga suca / točan datum ne vidi se zbog oštećenja
21.11.1393.	kut. III, fasc. 2	fol. 15		priziv na presudu u crkvenom sporu
8.1.1395.	kut. I, b. 2, fasc. 2	fol. 36		inventar
19.4.1402.	kut. II, fasc. 9	fol. 1-20'	dijelom Theodorus de Prandino de Vincencia, a dijelom neki drugi notar	<i>libellus responsionis</i>
3.8.1404.	kut. V, fasc. 10	fol. 93		instrumenti
prije 28.9.1404.	kut. VII, fasc. 2	fol. 6-7'		dražbovna isprava
nakon 15.11.1408.	kut. II, fasc. 9	fol. 25-45'		<i>libellus appellatorius</i>
20.4., indictione sexta	kut. V, fasc. 10	fol. 27	Vannes condam Bernar- di de Firmo	1368. ili 1398.
23.3., subota	kut. III, fasc. 1	fol. 23-24'		instrument, nema godine
23.11., 24.11., 19.2.	kut. II, fasc. 9	fol. 21-22'		instrumenti, nema godine
?	kut. I, b. 2, fasc. 3	fol. 2		
?	kut. VI, fasc. 7	fol. 15-15'	Petrus Perençanus de Padua	
?	kut. VI, fasc. 5	fol. 26, 59, 60, 61		

SPISI NASTALI NAKON 1409. GODINE

Sudski spisi

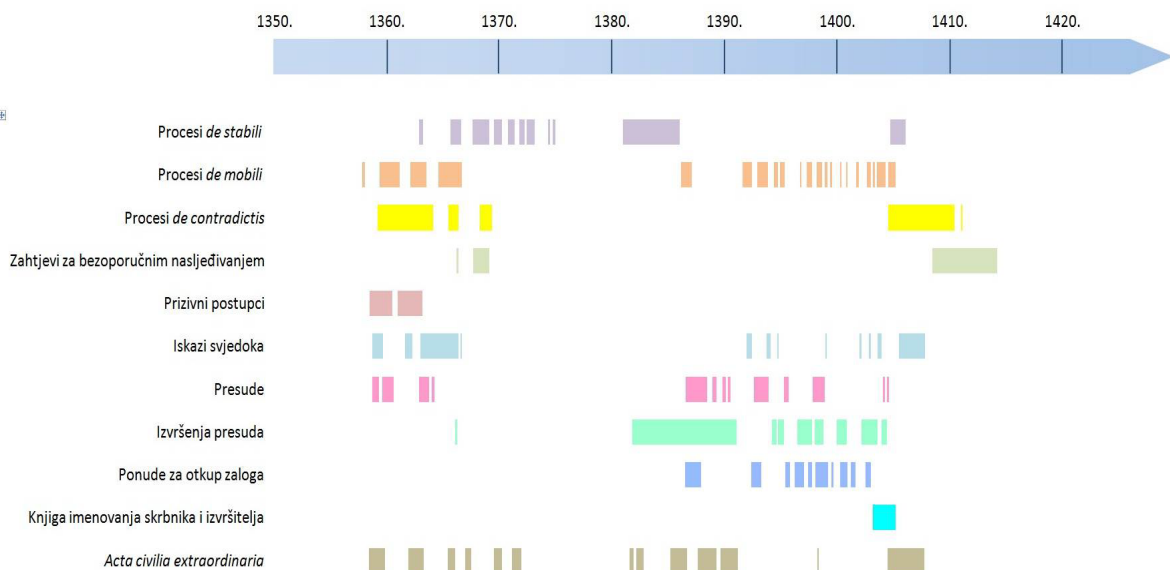
Razdoblje	Položaj u fondu	Poredak listova	Notar	Napomene
14.3.1411.	kut. VII, fasc. 2	fol. 54		intencija i iskazi svjedoka
16.11.1411. - 3.5.1412.	kut. V, fasc. 12	fol. 1-41'	Christophorus Zeno	kazneni predmeti
27.7.1412. - 30.9.1412.	kut. II, fasc. 5	fol. 88, 90, 89, 91-95'	Petrus de Serzana	kazneni predmeti
22.10.1412. - 27.10.1412.	kut. VI, fasc. 8	6 listova, nisu numerirani	Martinus notarius et cancelarius ladre	presude
nakon 26.8.1415.	kut. VII, fasc. 1/2	fol. 5		ostaci neke presude
4.6.1422. - 16.4.1423.	kut. VII, fasc. 1/5	fol. 1-2', 4-6'		presude mirovnih sudaca u građanskim sporovima
16.9.1423. - 9.12.1430.	kut. VII, fasc. 1/6	fol. 1-25'		presude kneza i mirovnih sudaca u građanskim sporovima
14.4.1431. - 25.6.1431.	kut. II, fasc. 4	fol. 21		proces
4.10.1437. - 3.2.1439.	kut. VII, fasc. 1/10	fol. 1-20'		presude u građanskim sporovima
?	kut. VII, fasc. 2	fol. 46-51', 53, 55		intencije i iskazi svjedoka

Ostalo

Razdoblje	Položaj u fondu	Poredak listova	Notar	Napomene
28.6.1412. - 19.10.1412.	kut. II, fasc. 2	fol. 26-36'	Martinus notarius et cancelarius ladre	
29.6.1414. - 22.7.1415.	kut. VII, fasc. 1/2	1-4', 6-10'		instrumenti, rasporeni listovi
8.9.1420. - 17.10.1420.	kut. VII, fasc. 1/3	fol. 1		
13.1.1421.	kut. I, b. 2, fasc. 3	fol. 3-5'		inventar
5.7.1424. - 23.9.1425. - 20.2.1426.	kut. VII, fasc. 1/7	fol. 1-5'	Theodorus de Prandino de Vincencia	instrumenti
20.2.1427.	kut. II, fasc. 5	fol. 1		list je prazan i krivo laminiran s fol. 2 gdje su presude iz 1359.

18.12.1428. - 2.2.1431.	kut. VII, fasc. 1/8	fol. 1-3', 5, 4, 6-9'		instrumenti, fragmentarno
18.8.1436.	kut. VII, fasc. 1/9	fol. 1		
2.10.1437. - 19.10.1437.	kut. VII, fasc. 1/9	fol. 2		
30.10.1437. 8.2.1438. - 16.2.1438.	kut. VII, fasc. 1/9	fol. 3-5'		instrumenti
7.5.1464.	kut. II, fasc. 6	fol. 64		testament
3.9.1480.	kut. V, fasc. 10	fol. 241- 242'		kopija iskaza svjedoka
?	kut. VI, fasc. 3	fol. 1		sačuvan samo gornji dio lista rukopis je iz 15. stoljeća

Prilog 3: Slikovni prikaz stanja sačuvanosti važnijih sudskih knjiga CMC i CDR do 1409.

SUMMARY

**Original series of Zadar's medieval judicial records in
the *Curia maior ciuilium* archival collection**

The original series of the surviving Zadar's medieval judicial records that constitute the *Curia maior ciuilium* archival collection kept in Zadar State Archives are reconstructed in this paper. Surviving documents in this archival collection originate mostly from the second half of the 14th century and certain fragments have been preserved from the first half of the 15th century. The system of judicial administration after the peace treaty of Zadar in 1358 is depicted, along with the ways in which judicial administration changed accommodating emerging demands. In line with that, the apparent changes in judicial administration after the peace treaty of Zadar can be viewed as a reflection of those in government and judicial system. Division of competencies between count (*comes*) and rectors on the one hand and judges for dealing with civil disputes (*iudices ad civilia deputati*) on the other resulted in creating or abolishing certain judicial registers. The result of all this was the existence of different judicial books led by notaries depending on the court jurisdiction, types of disputes and parts of the proceedings.

While providing numerous opportunities for exploring different aspects of social, economic and everyday history of Zadar in the Middle Ages, surviving Zadar's medieval judicial records in *Curia maior ciuilium* archival collection have remained unattended to this day. The reason for such a treatment probably can be traced in the fact that these records completely lost their original structural and chronological layout in the course of time. This paper deals with that issue reconstructing original series in order to facilitate access to these judicial records and to enable faster acquainting with different types of judicial documentation.

Keywords: *Curia maior ciuilium*, *Curia dominorum rectorum*, Zadar, medieval sources, notaries, judicial administration